

**stem
DENK**

22 NOV 2023

**NU IS HET
MOMENT**

VERKIEZINGSPROGRAMMA DENK 2023 - 2027

Inhoudsopgave

4	Verantwoording & voorwoord
11	1 Nederland is van ons allemaal - Erkenning van diversiteit en bestrijding van racisme
21	2 Jongeren zijn de toekomst - Investeer in gelijke kansen
29	3 Een sociaal land - Zekerheid voor ondernemer en werknemer
37	4 In veiligheid leven - Onze jongeren beschermen tegen criminelen
43	5 Klimaat, duurzaamheid en de energietransitie - Samen werken aan een lage energierekening
49	6 Betaalbaar van A naar B - Goedkoper openbaar vervoer en ruimte voor de auto
55	7 Weg met het woningtekort - Woningen voor jongeren en starters
61	8 Kwalitatieve zorg voor iedereen - Aandacht voor onze ouderen
69	9 Vrede en veiligheid voor iedereen - Een nieuwe rol voor Nederland in de wereld
77	10 Een overheid die te vertrouwen is - Nooit meer de toeslagenmisdaad
82	FINANCIËLE PARAGRAAF
84	BIJLAGEN

Verantwoording & voorwoord

Verantwoording

Vlak voor de verkiezingen is het gebruikelijk dat politieke partijen hun plannen voor de toekomst presenteren in een verkiezingsprogramma. Wij vinden het van belang, om voordat we vooruitkijken, ook een blik te werpen op het vorige verkiezingsprogramma. Wij vinden het namelijk belangrijk om onze kiezers te laten weten wat hun stem heeft betekend in de Tweede Kamer.

Met het verkiezingsprogramma ‘DENK anders 2021-2025’ onder de arm, heeft de fractie van DENK in de Tweede Kamer zich met hart en ziel ingezet om zoveel mogelijk punten te realiseren. Ook al is het kabinet voortijdig gevallen, toch hebben wij veel bereikt. Met een constructief kritische houding, hebben onze Kamerleden relevante bijdragen geleverd, constructieve voorstellen gedaan en door het parlement gekregen.

Het hart van onze politieke strijd ligt uiteraard bij het bewerkstelligen van gelijkwaardigheid en inclusie. Farid Azarkan heeft doorgezet om de gevolgen van de Toeslagenmisdaad voor de toeslagenouders te repareren. Moties van

zijn hand zijn aangenomen om de afhandeling te versnellen, om te zorgen voor meer medewerkers en budget, en om de toegang tot het recht voor toeslagenouders te verbeteren. Door Azarkan kunnen toeslagenouders schade-experts inhuren en is er een regeling gekomen voor ex-partners. Met zijn voorstellen komt er tevens een systematische aanpak tegen institutioneel racisme, niet alleen bij de Belastingdienst, maar in alle lagen van de overheid. Ook bewerkstelligde hij dat er bij de politie verplichte diversiteitstrainingen komen en harde criteria op het gebied van diversiteit en inclusie.

Stephan van Baarle boekte ook belangrijke successen. Zijn pleidooi om het gehate woord ‘integratie’ af te schaffen voor mensen die in Nederland zijn geboren en getogen of decennialang hier wonen, werd omarmd door de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid. Zijn eis om excuses te maken voor de illegale spionagepraktijken door het ministerie, werd opgevolgd door de Minister. Hij wist ook te bewerkstelligen dat er een bedrag van een half miljoen euro vrijgemaakt gaat worden voor een nationaal onderzoek

naar moslimdiscriminatie: een unicum in de parlementaire geschiedenis. Daarnaast dwong hij af dat mystery guests worden ingezet om discriminatie op de arbeids- en woningmarkt te bestrijden. Ook heeft hij makelaars verplicht om een antidiscriminatieprotocol te hebben. Van Baarle pleitte ook met succes voor een publiekscampagne om de meldingsbereidheid van discriminatie te vergroten.

DENK heeft zich ook blijvend gericht op de blinde vlekken van de westerse samenleving bij het Nederlandse buitenlandbeleid. Onvermoeibaar streed Tunahan Kuzu voor rechtvaardigheid voor de Palestijnen door onder andere de samenwerking tussen het Ministerie van Defensie en het Israëlische leger te bekritisieren. De Oeigoerse zaak hebben we onverminderd gesteund. Door een motie van Kuzu worden er hardere maatregelen genomen om producten en diensten te weren van Chinese bedrijven die zich inlaten met de genocide op de Oeigeren. Na de aardbevingen in Turkije en Syrië kwam er directe hulp en ondersteuning, mede door moties van Kuzu.

De impact van DENK raakte ook andere belangrijke thema's. Stephan van Baarle heeft de borg die gevraagd kan worden bij huurwoningen gemaximeerd. Dit beschermt huurders. Farid Azarkan heeft ervoor gezorgd dat er onderzoek wordt gedaan naar de risicoselecties die banken gebruiken om personen of bedrijven uit te sluiten voor rekeningen. De coronacrisis ligt gelukkig ver achter ons. Dankzij een motie van Kuzu sprak de Kamer zich onomwonden uit tegen vaccinatielidwang. Het is een te lange lijst om op te sommen. Wat wel vaststaat is dat de opgave van DENK nog lang niet af is. Daarom zullen wij ons keihard moeten blijven inzetten om Nederland eerlijker en rechtvaardiger te maken. Met uw steun kunnen wij dat blijven doen.

Nu is het moment...

Stem daarom DENK op 22 november 2023.

Beste lezer,

Met veel trots presenteert u ons verkiezingsprogramma voor de Tweede Kamerverkiezingen van 2023-2027. Dit programma is het resultaat van vele gesprekken met betrokken leden, deskundigen, volksvertegenwoordigers van DENK, het wetenschappelijk instituut STATERA, het maatschappelijke middenveld, collega's en uiteraard ook onze eigen Kamerleden. De val van het kabinet kwam plots, maar desondanks hebben zij allemaal veel tijd vrijgemaakt om in gesprek te gaan over ons verkiezingsprogramma. Daarvoor ben ik hen enorm dankbaar.

Ik ben er stellig van overtuigd dat ons verkiezingsprogramma een waardevolle toevoeging is aan het politieke landschap. Hiermee zetten we een stevige basis voor de komende vier jaar.

Mijn rol als voorzitter van de programmacommissie is nu tot een einde gekomen. Ik blijf doorgaan om mij in te zetten voor Nederland, samen met alle leden van DENK. Vóór een Nederland waarin een plek is voor iedereen.

Veel leesplezier gewenst,

Sheher Khan

Voorzitter commissie verkiezingsprogramma

Voorwoord

Nu is het moment!

Nederland staat voor een keuze.

De keuze over welk land wij willen zijn.

De keuze over wie wij zijn als samenleving.

Te lang hebben wij geaccepteerd dat politici uit eigenbelang groepen mensen tegen elkaar opzetten. Er werd angst gezaaid over moslims, vluchtelingen en mensen van kleur om de schuldvraag over problemen in ons land neer te leggen bij mensen met een andere afkomst. We hebben moeten toezien hoe de Belastingdienst discrimineerde, hoe vrijheden van moslims stukje bij beetje werden ingeperkt en racisme werd genormaliseerd.

Politici hebben het Nederland dat ik liefheb van mij afgenoem. De belofte van Nederland als land waarin je kan worden wat je wil en kan zijn wie je bent, is kapot gemaakt. Kapot gemaakt door politici die niet beseffen wat de gevolgen zijn van hun woorden en hun daden. Kapot gemaakt door de cynische politiek van haat en schuld.

Nu is het moment om op te staan om de belofte van Nederland te herstellen.

Ik wil een land waarin we niet toekijken hoe mensen door de politie staande worden gehouden op basis van hun huidskleur. Ik kies voor het bestrijden van racisme en ik wil een land waarin je huidskleur niet bepaalt welke kansen je hebt in de samenleving.

Ik wil een land waarin we niet accepteren dat Nederlandse moslims op basis van hun geloof verdacht worden gemaakt en moeten lijden onder discriminerend overheidsbeleid. Ik kies voor het putten van inspiratie uit elkaars geloof en het uitbannen van moslimhaat.

Ik wil een land waarin de overheid geen vijand van de mensen is, maar een vriend. Ik kies voor het stoppen van het monster dat institutioneel racisme heet en voor een overheid die mensen niet vertrapt.

Het is tijd om op te staan voor dát Nederland.

Op te staan voor jouw rechten.

Op te staan voor wie je bent.

22 november is hét moment.

Een tweede kans krijgen we niet.

Stephan van Baarle

Lijsttrekker DENK

**NU IS HET
MOMENT**

**STEPHAN 1
VAN BAARLE**

**stem
DENK**

22 NOV 2023

NEDERLAND IS VA

AN ONS ALLEMAAL

NU IS HET
MOMENT

1 Nederland is van ons allemaal

ERKENNING VAN DIVERSITEIT EN BESTRIJDING VAN RACISME

Bestrijding racisme en discriminatie

Nederland kent nog steeds een discriminatieprobleem. 1 op de 5 Nederlanders ervaart uitsluiting op grond van afkomst, huidskleur, religie of andere gronden. Het begint al op de basisschool met onderadviesering. Kinderen met een migratieachtergrond worden niet eerlijk beoordeeld vanwege hun afkomst. We zien dat sommigen tien keer vaker moeten solliciteren om een stageplek te vinden. Mensen worden afgewezen voor een woningbezichtiging omdat ze een ‘vreemde naam’ zouden hebben. Dit zijn slechts enkele voorbeelden van de structurele, dagelijkse discriminatie die vele Nederlanders ervaren.

Racisme is ook in onze systemen gesloten. De Toeslagenmisdaad, waarbij de Belastingdienst ten onrechte burgers met een migratieachtergrond tot fraudeur heeft bestempeld is slechts één van de verschrikkelijke voorbeelden van institutioneel racisme.

Racisme en discriminatie ondermijnen onze samenleving. Door discriminatie en racisme komen de beste mensen niet terecht op de beste plekken. Talent wordt onvoldoende benut en de kosten voor de Nederlandse economie van racisme en discriminatie zijn daarmee hoog. Ook creëert het verdeeldheid onder de bevolking. Mensen met een migratie-

achtergrond worden opgezet tegenover mensen zonder migratieachtergrond, terwijl we in essentie allemaal hetzelfde willen: een dak boven ons hoofd, brood op tafel en goede voorzieningen voor onze kinderen.

DENK zal er altijd voor strijden om Nederland een land te maken van ons allemaal. Daarmee doen we recht aan de belofte van de Grondwet om iedereen een gelijkwaardige behandeling te geven. Dat betekent dat we de strijd tegen discriminatie en racisme opvoeren, waaronder de strijd tegen institutioneel racisme bij de overheid. Dan hebben we het over elke vorm: anti-moslim, anti-zwart én anti-Aziatisch racisme, antisemitisme, haat en geweld jegens

LHBTI’ers, anti-hindoe – en Sikh racisme, anti-ziganisme en welke vorm van onderscheid dan ook. Vanzelfsprekend maken wij ons ook hard voor een gelijkwaardige positie voor mensen met een beperking in onze samenleving.

Op initiatief van DENK heeft de Minister van Sociale Zaken en Werkgelegenheid bevestigd dat we moeten stoppen met het label ‘integratie’. Te lang moesten groepen Nederlanders door de hoepel van integratie springen voordat ze volwaardig werden geaccepteerd. DENK heeft een duidelijk antwoord hierop: mensen die hier opgroeien, hoeven niet te integreren. Die zijn gewoon Nederlander. Wij plaatsen tegenover integratie

dat wij elkaar wederzijds accepteren. Het is nu de taak van DENK om ervoor te zorgen dat dit overal gaat landen in de samenleving. Uiteraard is het wel nodig om nieuwkomers wegwijs te maken in Nederland. Dat doen we o.a. door hen snel de taal te leren en te laten werken. Dan praten we niet over integratie, maar over inburgering.

Digitale discriminatie

De toenemende toepassing van algoritmen en risicomodellen kan leiden tot discriminatie. We hebben met de toeslagenmisdaad gezien hoe deze modellen mensen kunnen discrimineren en levens kunnen ruïneren. DENK stelt zichzelf als doel om bij deze ontwikkeling in de toekomst te verzekeren dat digitale discriminatie wordt uitgebannen. Na het agenderen en aanpakken van institutioneel racisme, waar onverminderd strijd tegen moet worden gevoerd, is digitale discriminatie een absoluut speerpunt voor DENK. Wij willen risicomodellen en algoritmen vrijwaren van discriminatie. Met strenge regels, goede waarborgen, meer bewustwording en stevige sancties.

Secularisme is geen staatsatheïsme

DENK staat voor een samenleving waarin iedereen een plek heeft. Of je nou religieus

bent, of niet. Wij constateren echter dat de publieke rol van religie in toenemende mate wordt geproblematiseerd. Secularisme, wat eigenlijk een neutrale overheid zou moeten inhouden waarin voor iedereen een plek is, wordt steeds meer uitgelegd als staatsatheïsme, waarbij religie wordt uitgebannen of met wantrouwen wordt benaderd. We zien dat bij onder andere het wantrouwende toezicht dat men wil instellen op informele vormen van onderwijs, zoals culturele, taal, weekend-, zondags- en Koranscholen, het hoofddoekverbod bij de politie en de illegale spionagepraktijken die de overheid heeft doorgevoerd bij moskeeën. Deze ontwikkeling wil DENK bestrijden. Wij steunen het recht van mensen die in het publieke domein en overheid hun religie uiten als hun inspiratiebron en als bakermat van solidariteit.

Ja, wederzijdse acceptatie Nee, géén regenboogdwang

DENK staat voor een land waar eenieder zichzelf kan zijn ongeacht geloof, huidskleur, afkomst of seksuele richting. Dit principe komt echter onder druk te staan wanneer groepen hun levensvisie aan anderen opdringen. Dat gebeurt soms in de discussie rondom LHBTI, waarbij een overtuiging wordt

opgedrongen aan de samenleving. Het opdringen van een vorm van LHBTI-activisme noemen wij regenboogdwang. Denk bijvoorbeeld aan gendertransitie die wordt gedoceerd op hele jonge leeftijd aan kinderen. Of aan het verplichten van het dragen van een OneLove-band of het moeten meedoen met Paarse Vrijdag. Indien men daar niet aan meedoet, dan volgt vaak stigmatisering. DENK verzet zich tegen deze regenboog-dwang.

Dat betekent dat wij niet wensen dat jonge kinderen op scholen worden geconfronteerd met regenboogdwang of geseksualiseerd onderwijsmateriaal. Daarom vindt DENK dat ouders in de positie moeten worden gebracht om te bepalen welke vormen van geseksualiseerd onderwijs zij hun kinderen aan willen blootstellen of juist niet. Tevens verzetten wij ons tegen de maatschappelijke tendens dat LHBTI-activisme tot norm wordt verheven waar alle mensen aan zouden moeten voldoen. Iedereen moet geaccepteerd worden, maar dat betekent niet dat een bepaalde levenswijze opgedrongen mag worden.

Het monster van institutioneel racisme

Mede dankzij de inspanningen van DENK is institutioneel racisme erkend. De problemen zijn echter verre van opgelost en daarom stellen wij de volgende maatregelen voor:

- **Institutioneel racisme is in 2030 verleden tijd.** Nederland heeft de verplichting om discriminatie in welke vorm dan ook uit te bannen. Daarvoor voeren wij een wettelijke deadline in. Alle plannen zijn erop gericht om in 2030 institutioneel racisme uitgebannen te hebben.
- **We stellen een nieuwe racisme-waakhond in: de Autoriteit Racismebestrijding (AR).** De AR krijgt verregaande bevoegdheden, budget en doorzettingsmacht. Zo kan de AR onafhankelijk toezicht houden ter naleving van de verplichting om institutioneel racisme uitgebannen te hebben in 2030.
- **Doorlichting van de overheid.** Er komt een complete doorlichting van al het overheidshandelen in den brede om institutioneel racisme uit te bannen.
- **Zero-tolerance als het gaat om institutioneel racisme binnen de overheid.** Iedere medewerker bij de overheid die discrimineert, in welke vorm dan ook, wordt ontslagen. De straffen voor beroepsmatige discriminatie

worden substantieel verhoogd. Iedere ambtenaar volgt verplicht inclusie- en diversiteitstrainingen.

- **De Algemene wet gelijke behandeling gaat ook gelden voor de overheid.** Deze wet geldt momenteel alleen voor burgers. De Toeslagenmisdaad heeft laten zien dat óók de overheid zich ernstig schuldig maakt aan discriminatie. Het is nu niet mogelijk om de overheid te bestaffen op grond van de Algemene wet gelijke behandeling. Met deze wetswijziging wordt dat mogelijk gemaakt.
- **We keren de bewijslast om.** Mensen zijn vaak onmachtig tegen een grote en discriminerende overheid. Wij keren daarom de bewijslast om. Indien er concrete aanwijzingen zijn van discriminatie, dient de overheid te bewijzen dat er géén sprake is van discriminatie. Wij laten ons hierbij inspireren door de Britse Equality Act.
- **Gemeenten worden verplicht om discriminatie te bestrijden.** De Rijksgelden voor antidiscriminatiebeleid worden geoormerkt zodat gemeenten het ook daadwerkelijk daaraan besteden. We gaan gemeenten wettelijk verplichten om antidiscriminatiebeleid te voeren.

Discriminerende algoritmes

Digitalisering heeft voor vooruitgang gezorgd, maar er zijn ook serieuze risico's en bedreigingen. Zo hebben we gezien dat door risicomodellen discriminatie in de hand wordt gewerkt. Daarom nemen we de volgende maatregelen om digitale discriminatie te bestrijden:

- **Er komt een algoritmewet.** We verbieden het gebruik van aan afkomst gerelateerde gegevens in algoritmen en risicomodellen en er komen strenge waarborgen.
- **Er dient een verplicht algoritmeregister te komen voor de overheid en voor bedrijven.** Alle algoritmes moeten vervolgens verplicht geregistreerd worden. Zodat algoritmen transparant worden, het uitlegbaar is waarop tot een bepaalde beslissing is gekomen en eventuele discriminerende elementen verwijderd worden.
- **We versterken het toezicht op algoritmen via de Autoriteit Persoonsgegevens.** Dat betekent meer budget en bindende bevoegdheden om de Autoriteit Persoonsgegevens beter te bewapenen tegen discriminatie en privacyschendingen.

- Nederland maakt zich sterk voor strenge Europese regelgeving rondom toezicht op algoritmes.** De huidige Europese regelgeving is niet toereikend, omdat de eisen te licht geformuleerd zijn. Deze dienen fors aangescherpt te worden zodat wij een vuist kunnen maken tegen de grote Techgiganten zoals Microsoft, Google en Meta.

Relieuze vrijheid

DENK koestert de aanwezigheid en de rol van religie in ons land. Er dient meer erkenning te komen voor de onmisbare meerwaarde van religieuze gemeenschappen. Vanuit deze overtuiging spreken wij onze waardering uit voor de grondwettelijke vrijheid van religie die steeds meer onder druk komt te staan. Daarom maken wij ons hard voor de volgende punten:

- DENK blijft onomwonden staan achter het recht op bijzonder en religieus onderwijs.** We tornen niet aan artikel 23 van onze Grondwet. DENK blijft onomwonden staan achter het recht op religieus en bijzonder onderwijs.
- De consumptie van halal of koosjer vlees blijft altijd mogelijk.** Wij gaan het recht om op basis van religieuze voorschriften vlees te produceren wettelijk borgen.

- We voeren een verplichting in voor stilteruimtes** in belangrijke publiek toegankelijke gebouwen, werkplekken en scholen.
- Vrije dagen voor verschillende religieuze feestdagen.** Naast de christelijke feestdagen moeten ook de belangrijke feestdagen van andere religies wettelijk worden erkend, zoals het Ramadanfeest (Eid ul-Fitr), Holi, Diwali, Jom Kippoer, Vaisakhi en het Offerfeest (Eid ul-Adha).
- Het recht op de gebedsoproep wordt wettelijk geborgd.** Het recht op het luiden van de kerkklokken en laten horen van de islamitische gebedsoproep gaan wij wettelijk vastleggen.
- Eeuwigdurende grafrust wordt geborgd.** De overheid gaat betaalbare locaties aanwijzen waar laatste rustplaatsen met eeuwigdurende grafrust worden gerealiseerd.
- Antisemitisme bestrijden we in elke vorm.** DENK wil naast het versterken van de Holocausteducatie, ook méér aandacht besteden aan hoe racisme aan de bakermat stond voor de gitzwarte periode tijdens de Tweede Wereldoorlog. Daarbij leggen wij tevens de link met hedendaagse ontwikkelingen, waarbij we meer aandacht hebben voor de Joods-Nederlandse cultuur en erfgoed.

Ketenaanpak discriminatie

Wij voeren de strijd tegen racisme en discriminatie op, op basis van onze ketenaanpak discriminatie. Hierbij leggen wij de nadruk op het opsporen, bestraffen en vervolgen van discriminatie. Hieruit vloeien de volgende maatregelen voort:

- Wij houden mensen die **aanzetten tot discriminatie** verantwoordelijk voor de gevolgen in de samenleving.** Dit betekent dat mensen die aanzetten tot discriminatie, vervolgd kunnen worden voor de discriminerende effecten dat het heeft.
- Een digitale racismedetector.** Middels een algoritme sporen we discriminatie en racisme op in uitingen op het internet.
- Naming and shaming.** Discriminerende bedrijven worden publiekelijk aan de schandpaal genageld en krijgen geen overheidsopdrachten meer.
- 10.000 politieagenten gespecialiseerd in discriminatiebestrijding.** Binnen de politieorganisatie worden 10.000 agenten bijgeschoold en opgeleid om discriminatie en racisme beter aan te pakken in de bredere veiligheidsketen. In elke gemeente komen naar rato voldoende bijgeschoolden agenten.

- Meer aandacht voor discriminatie en racisme in de rechtsspraak.** DENK pleit voor het versterken van de rechtsprechende macht ten aanzien van discriminatie en racisme. Net zoals er een gespecialiseerde kinderrechter is, dient er ook een gespecialiseerde rechter te komen voor gelijke behandeling.
- Uitbreiding expertise binnen het Openbaar Ministerie.** Wij breiden de formatie van de in discriminatie gespecialiseerde officieren van justitie bij het Openbaar Ministerie uit.
- Diversiteitsquota.** Binnen alle geledingen van de overheid wordt diversiteit wettelijk afgedwongen. Daarnaast gaat dit ook gelden voor de top van het bedrijfsleven.
- Er komt een Racismeregister.** Bij een veroordeling voor racisme of discriminatie kunnen veroordeelden 10 jaar lang niet meer werken voor de overheid.
- We stellen een Fonds Gelijke Kansen in.** Organisaties en bedrijven die herhaaldelijk of meermaals hebben gediscrimineerd dragen bij aan het Fonds Gelijke Kansen.

- Aangifte- en meldplicht.** Het wordt verplicht om van geconstateerde discriminatie aangifte en melding te doen.
- Lokagenten en mysteryguests.** We sporen met praktijktesten racisten op.
- Educatieve Maatregel Discriminatie.** Veroordeelde racisten krijgen een verplichte cursus opgelegd om te leren dat racisme niet deugt.
- Contacttaakstraf.** Veroordeelde racisten kunnen verplicht worden om in contact te treden en te leren van mensen met een andere afkomst.
- Strafverzwarend discriminatie.** Voor discriminatiedelicten wordt de maximale geldboete verhoogd van €9.000 naar €22.500 én gaat er een minimumboete gelden van €5000,- voor personen en kleine organisaties, en €15.000,- euro voor overige organisaties.
- Het verbieden van haatzaaiende organisaties.** Haatzaaiende organisaties die het specifiek gemunt hebben op bepaalde gemeenschappen worden makkelijker verboden.

Bestrijden moslimhaat

We worden al meer dan 20 jaar geconfronteerd met een verontrustend niveau van moslimhaat vanuit de politiek en de samenleving. Dat is genoeg geweest. In dit kader presenteren wij de volgende voorstellen:

- Een wettelijk verbod op Koranverbranding en -verscheuring.** Het verbranden of verscheuren van de Koran of andere heilige geschriften wordt strafbaar.
- Stoppen met het problematiseren van de islam.** De islam wordt al decennialang in het verdomhoekje gestopt. Het is tijd om hiermee op te houden. De islam hoort, net zoals andere geloofsovertuigingen, bij Nederland. Dat dient geaccepteerd te worden.
- We koesteren en maken meer gebruik van religieuze instellingen.** Zij vervullen reeds een belangrijke rol als het maatschappelijke weefsel. Door religieuze instellingen als gelijkwaardige partners te zien, kunnen wij maatschappelijke problemen effectiever tegengaan.
- Tegen hatespeech over religies.** De vrijheid van meningsuiting is een groot goed, maar mag niet misbruikt worden om de vrijheid van religie te schenden. DENK wil actieve handhaving van het strafrecht om de vrijheid

van religie te waarborgen. Hieronder valt ook het zich nodeloos en ernstig grievend uiten over geloven, profeten en Heilige Boeken.

- **Nationaal Coördinator Anti-moslimhaat.**

Deze overheidsfunctionaris wordt belast met het coördineren van inspanningen om discriminatie en racisme tegen moslims te bestrijden. Er komt een specifieke doorlichting op moslimdiscriminatie binnen alle wet- en regelgeving.

- **Het niqaabverbod gaat van tafel.** Dit is een islamofobe pestwet, die geen enkel nut dient en de haat tegen moslima's verder heeft aangewakkerd.

- **De overheid gaat moslims niet met wantrouwen, maar mét vertrouwen bejegenen.** Illegale spionagepraktijken tegen moskeeën worden uitgebannen. Moslimdiscriminatie door banken en financiële instellingen én institutionele islamofobie door de Belastingdienst of andere overheidsinstellingen wordt verleden tijd.

Bestrijding van anti-zwart racisme

Anti-zwart racisme is helaas nog steeds de realiteit voor veel Nederlanders van Afrikaanse komaf. DENK blijft zich onverminderd inzetten tegen anti-zwart racisme. Daarom doen wij de volgende voorstellen:

- **Na excuses komt herstel.** Er komt meer aandacht in het onderwijs en samenleving voor de oorsprong en doorwerking van anti-zwart racisme.

- **Het is tijd voor herstelbetalingen.**

De beloofde middelen voor het bewustwordingsfonds zijn een fooitje. Om achterstanden in te lopen en racisme voorgoed uit te bannen is veel meer nodig.

- **Het koningshuis betaalt de 500 miljoen euro terug,** die zij hebben verdient aan de handel in tot slaaf gemaakten.

- **De slavernij wordt wettelijk erkend als een misdaad tegen de menselijkheid.**

Zo voorkomen we bagatellisering van één van de grootste misdaden uit de Nederlandse geschiedenis.

- **Het jaartal 1873 wordt erkend als officiële einde van de slavernij.** In 1863 werd slavernij weliswaar illegaal, maar de tot slaaf gemaakten moesten nog 10 jaar doorwerken onder staatsdwang.

- Het **Nationaal Slavernijmuseum** wordt voldoende gefinancierd én het verhaal wordt verteld vanuit het perspectief van de nazaten van tot slaaf gemaakten.

ZWARTE PIET WORDT WETTELIJK VERBODEN.

Het wordt onmogelijk voor gemeenten om deze racistische karikatuur in het openbaar te faciliteren.

- Het **AOW-gat** voor Surinaams-Nederlandse ouderen dient volledig hersteld te worden.

- **Keti Koti (1 juli) wordt een nationale feestdag.**

- Er komt meer aandacht voor de **Caraïbische herdenkingsdag** op 17 augustus en hun perspectief op onze gezamenlijke geschiedenis.

Brede aandacht voor de doorwerking van het koloniale verleden

De regering heeft mede op initiatief van DENK excuses gemaakt voor het slavernij- en koloniale verleden. Dit verleden werkt vandaag de dag door bij meerdere gemeenschappen. Daarom doen wij de volgende voorstellen:

- Er dient meer aandacht te komen in het onderwijs en ons nationale bewustzijn over het **oostelijk deel van ons koloniale verleden**. Zo dient er meer besef te komen over de ware aard van de zogeheten ‘politionele’ acties tegen Indonesië. Oorlogsmisdadigers zoals Raymond Westerling worden nooit gerehabiliteerd.
- DENK blijft zich inzetten voor **dekolonisatie van onderwijsmateriaal en de openbare ruimte**. Koloniale misdadigers zetten we niet op een voetstuk door bijvoorbeeld straten naar ze te vernoemen.
- Het **historische onrecht** van Molukse Nederlanders wordt **rechtgezet**.
- Het einde van de slavernij introduceerde een nieuwe vorm van dwangarbeid, namelijk contractarbeid. **DENK wil meer bewustzijn creëren** over dit deel van onze **gedeelde geschiedenis** met Nederlanders van Chinese, Javaanse en Hindoestaanse komaf.

Bestrijding antiziganisme

De Roma, Sinti en woonwagen-gemeenschappen is door de jaren heen veel onrecht aangedaan. DENK wil deze gemeenschappen ondersteunen met de volgende maatregelen:

- **Vaste en voldoende standplaatsen realiseren.** Dit wordt een wettelijke plicht. De overheid faciliteert daarin het kunnen opkopen van standplaatsen.
- **Gelijkwaardige positie:** Dat betekent bewustwording creëren over de Roma, Sinti en woonwagengemeenschappen, voorlichting geven en educatie bevorderen om negatieve stereotyperingen en vooroordelen te doorbreken.
- **Overleg met de woonwagen-gemeenschappen:** Dat betekent dat de Rijksoverheid de regie overneemt om daarmee effectiever en samenhangend beleid te voeren. De woonwagen-gemeenschappen worden als volwaardige en gelijkwaardige partner van de Rijksoverheid gezien.
- **Erkenning als nationale minderheid.** De rechten en culturele tradities van de woonwagenbewoners, Roma en Sinti gaan wij respecteren en beschermen. De culturele identiteit wordt als harde eis gewogen bij de ontwikkeling van woonwagenlocaties.

**EDUCATIE IS HET KRACHTIGSTE WAPEN DAT WE KUNNEN
GEBRUIKEN OM DE WERELD ECHT TE VERANDEREN**

EKOMST

2 Jongeren zijn de toekomst

INVESTEER IN GELIJKE KANSEN

Aandacht voor het welzijn van onze jongeren

De coronacrisis heeft er diep ingehakt bij onze jongeren. Voor hen betekende de coronacrisis dat ze te maken kregen met fysieke en psychische problemen. Hun leven stond stil in een periode waarin ze moeten bloeien en groeien. Dat zien we ook als het gaat om de onderwijsprestaties. Jongeren hebben veel achterstanden moeten inhalen en dat is helaas lang niet bij iedereen gelukt. DENK wil daarom blijvend aandacht voor die generatie die een deel van hun jeugd heeft moeten missen door corona.

Multiproblematiek aanpakken

Onze jongeren kampen met veel uitdagingen voor hun toekomst. Nog steeds kunnen zij geen geschikte (jongeren)woning vinden of kopen, is er geen rechtvaardige oplossing gekomen voor de opgelopen studieschuld en hebben ze te maken met onzekere flexcontracten. Deze problemen stapelen zich op. Het is voor DENK onacceptabel dat deze generatie jongeren met minder kansen opgroeit dan vorige generaties. Er moet daarom een overkoepelend plan komen om deze jongeren te helpen.

Goed onderwijs: kansengelijkheid als speerpunt

Onderwijs blijft een bepalende factor op het gebied van emancipatie. Kansengelijkheid is dan ook het speerpunt van DENK binnen het onderwijs. Helaas zien we dat op veel plekken in het land de onderwijskwaliteit niet op orde is. Daarbij zien we dat de meest kwetsbare gebieden ook het meest geraakt worden. Dit speelt bijvoorbeeld met het lerarentekort: de meest kwetsbare scholen die leraren het hardst nodig hebben, kampen met een tekort aan bevoegde docenten voor de klas. Hierdoor wordt

kansenongelijkheid versterkt. Daarnaast spelen afkomst en inkomen nog steeds een bepalende rol bij de kansen op succes in het onderwijs. Dat is voor DENK onacceptabel. Onderwijs moet weer de emancipatiemotor worden die het was. Dat betekent meer investeren in het onderwijs. Meer geld voor het onderwijsachterstandenbeleid. Meer maatregelen om onderadvies tegen te gaan. De basis op orde krijgen in met name die gebieden die nu het hardst geraakt worden. Dus het onderwijssysteem zo inrichten dat talent meer tot haar recht komt. Daar blijft DENK zich voor inzetten.

Onderwijs als inclusiemotor

Op school zou je moeten leren wat het betekent om met verschillende mensen samen te leven. We zien echter dat er sprake is van segregatie op onze scholen. De school brengt mensen bij elkaar. Daarom zet DENK zich in dat kinderen met verschillende achtergronden elkaar op school ontmoeten. Binnen het onderwijs moet er ook meer aandacht komen voor de waarden die Nederland een land maken van iedereen. DENK wil versterking van het burgerschapsonderwijs om meer aandacht te geven aan gelijke behandeling van alle Nederlanders en de waarde van onze democratische rechtstaat. Cruciale thema's zoals het slavernijverleden, migratiegeschiedenis en meertaligheid, krijgen meer aandacht in het curriculum.

Minister voor Kansengelijkheid

Bij DENK zijn we vastbesloten om te werken aan een samenleving waarin iedereen gelijke kansen heeft.

- **We voeren een Minister voor Kansen-gelijkheid in.** Deze minister moet er op alle vlakken voor zorgen dat we gecoördineerd werken aan gelijke kansen.

Jongeren Agenda

Bij DENK hechten we veel waarde aan de stem en de belangen van onze jongeren. Vanuit deze gedachte doen wij de volgende voorstellen:

- DENK wil dat er **volledige compensatie** komt voor de **studieschuld van de pechgeneratie**.
- **Om de lasten van studieschuld te verlichten, blijft de rente op studieschuld altijd op 0%.**
- De **basisbeurs en aanvullende beurs worden verhoogd** om jongeren meer bestaanszekerheid te bieden.
- De inkomensgrenzen voor de aanvullende beurs worden verder verhoogd.
- DENK wil door prestatiedruk tegen te gaan de **psychische en mentale uitdagingen** van jongeren het hoofd bieden.
- DENK wil **gezondere schoolgebouwen** in het primair en voortgezet onderwijs. De huidige bekostiging is ontoereikend. DENK verhoogt de financiering daarom tot het gewenste niveau.

Meertaligheid in het onderwijs

We bevorderen het initiatief 'Taalvriendelijke scholen' door meertalig onderwijs aan te bieden. Uit onderzoek blijkt dat leerlingen hier baat bij hebben. Daarnaast **verbreden we het aanbod van het taalonderwijs**. Naast Engels, Frans en Duits moeten ook de grootste wereldtalen facultatief worden aangeboden.

- We willen **zerotolerance beleid voor stagediscriminatie**. Dit doen wij door mystery guests in te zetten, het predicaat erkend leerbedrijf in te trekken bij bewezen discriminatie, een antidiscriminatieprotocol en naming and shaming door te voeren.
- De overheid voert **een stagegarantie** in om voor iedere jongere een stageplaats te garanderen.
- Stagiairs krijgen een eerlijke beloning, afgedwongen met **een Wet minimumstagevergoeding**.
- We willen meer aandacht voor de uitdagingen bij de overgang van **17 naar 18 jaar**, waaronder financiën en veranderende verantwoordelijkheden.
- DENK wil het **minimumloon voor jongeren verhogen**. Jongeren moeten een eerlijke vergoeding ontvangen voor hun werk. Jongeren worden ook **niet meer uitgezonderd van bescherming op de arbeidsmarkt**.

Onderwijs als de emancipatiemotor

We geloven in de kracht van onderwijs als drijvende kracht achter emancipatie. Daarom nemen wij de volgende maatregelen:

- Meer **geld voor het bestrijden van achterstanden** in het onderwijs.
- **Effectievere maatregelen om onderadviesering aan te pakken**, zoals het bevorderen van diversiteit bij de lerarenopleiding en het versterken van de positie van de ouders.
- Voor elke klas staat een bevoegd docent.
- DENK pleit voor **extra investeringen in de wijken met de hoogste lerarentekorten**, om de kwaliteit van het onderwijs te verbeteren en te zorgen voor gelijke onderwijskansen voor alle kinderen.
- DENK wil de stille reserve van 83.000 bevoegde leraren aanspreken door het beroep aantrekkelijk voor hen te maken, te beginnen met betere arbeidsvoorwaarden.
- **Makkelijker een (sociale) huurwoning voor leraren.** In gemeenten met een hoog woningtekort kunnen leraren geen betaalbare woning meer vinden. Gezien de onmisbare rol die zij spelen in het onderwijs, wil DENK speciale voorrangsregelingen voor leraren.

- DENK wil **het lerarentekort tegengaan** door betere arbeidsvoorwaarden aan te bieden voor docenten in het algemeen en in het bijzonder voor die leraren die werkzaam zijn in kwetsbare gebieden.
- Het aantrekkelijker maken van de lerarenopleiding. **De halvering van het collegegeld** voor lerarenopleiding blijft daarom ook na 2024/2025 van kracht.
- Vanaf het collegejaar 2025/2026 schaffen wij het collegegeld voor alle opleidingen voor de zorg en het onderwijs af om het schrijnende personeelstekort in deze sectoren weg te werken.
- Wij verlagen de drempels voor om- en bijscholing naar de lerarenopleiding.
- DENK pleit voor kleinere klassen. Leerlingen behalen in kleine klassen veel betere schoolresultaten. DENK wil daarom een maximale klassengrootte invoeren.
- DENK wil een **wettelijke verplichting van inclusieve stilte ruimten op alle scholen**. Dit biedt leerlingen een plaats om te reflecteren, te ontspannen, hun gedachten te ordenen of om hun gebed te verrichten. Ook stimuleren wij het aanbieden van faciliteiten zoals wassingsmogelijkheden.

- DENK wil een **recht op verlof voor leerlingen en medewerkers op hun religieuze feestdagen**. Dit respecteert en erkent de diversiteit van onze samenleving en zorgt voor inclusie binnen ons onderwijsysteem.
- DENK pleit voor **een herziening van de basisbeursregeling** om studenten die na een HBO-bachelor doorstromen naar een WO-master ook in aanmerking te laten komen voor een verlengde prestatiebeurs en het studentenreisproduct.
- DENK wil **brede brugklassen** stimuleren binnen alle onderwijsniveaus.
- Wij willen stimuleren dat we **alle onderwijsniveaus huisvesten onder één dak**, omdat dat bevorderlijk is voor uitwisseling van kennis en contacten tussen de verschillende niveaus.
- Wij **beperken vroege selectiemomenten** in het onderwijs om gelijke kansen te bevorderen.
- **Onderwijsmaterialen worden gratis**.
- We realiseren **gratis ontbijt en lunch op elke school**.

Seksualiteit in het onderwijs

DENK wil dat ouders in positie worden gebracht om te bepalen of en welke lessen over seksualiteit en voortplanting worden gegeven aan hun kinderen. Vanuit deze motivatie stellen wij de volgende maatregelen voor:

- Wij willen de **doorgeslagen aanwezigheid van geseksualiseerd onderwijsmateriaal terugdringen.**
- Ook **géén regenboogdwang** in het onderwijs. Ouders krijgen zeggenschap over het doceren van onderwijs over seksualiteit en voortplanting aan hun kinderen.

Informeel onderwijs

DENK erkent de waarde van informeel onderwijs, waarbij culturele of religieuze tradities worden overgebracht aan de volgende generatie. In dit kader doen wij de volgende voorstellen:

- Weekendscholen gebaseerd op religieus gedachtegoed, zoals Koranscholen, komen niet onder inspectietoezicht te staan.
- DENK is **tegen de invoering van een 'integratiekliklijn' en inspectietoezicht** op informeel onderwijs.

Het speciaal onderwijs

DENK erkent de meerwaarde van speciaal onderwijs. De uitdagingen zijn momenteel echter enorm. Daarom stellen wij de volgende maatregelen voor:

- **Salarisverhoging voor leraren in het speciaal onderwijs.** Docenten binnen het speciaal onderwijs verdienen in vergelijking met hun collega's in het reguliere onderwijs veel minder.
- Een **duidelijke normering van termen als 'inclusief' en 'toegankelijk'.** Wij streven naar kleinere klassen binnen het speciaal onderwijs.
- DENK pleit voor **onmiddellijke maatregelen om het personeeltekort in het leerlingenvervoer aan te pakken.**
- DENK wil een norm van maximaal 45 minuten reistijd per enkele reis naar de school en wil het leerlingenvervoer efficiënter inrichten.
- Scholen gaan, ondersteund door gemeenten, leerlingen intensief begeleiden om een geschikte stageplaats te vinden en vervolgens een passende betaalde arbeidsplaats.

GELIJKE KANSEN IN HET ONDERWIJS VOOR IEDEREEN

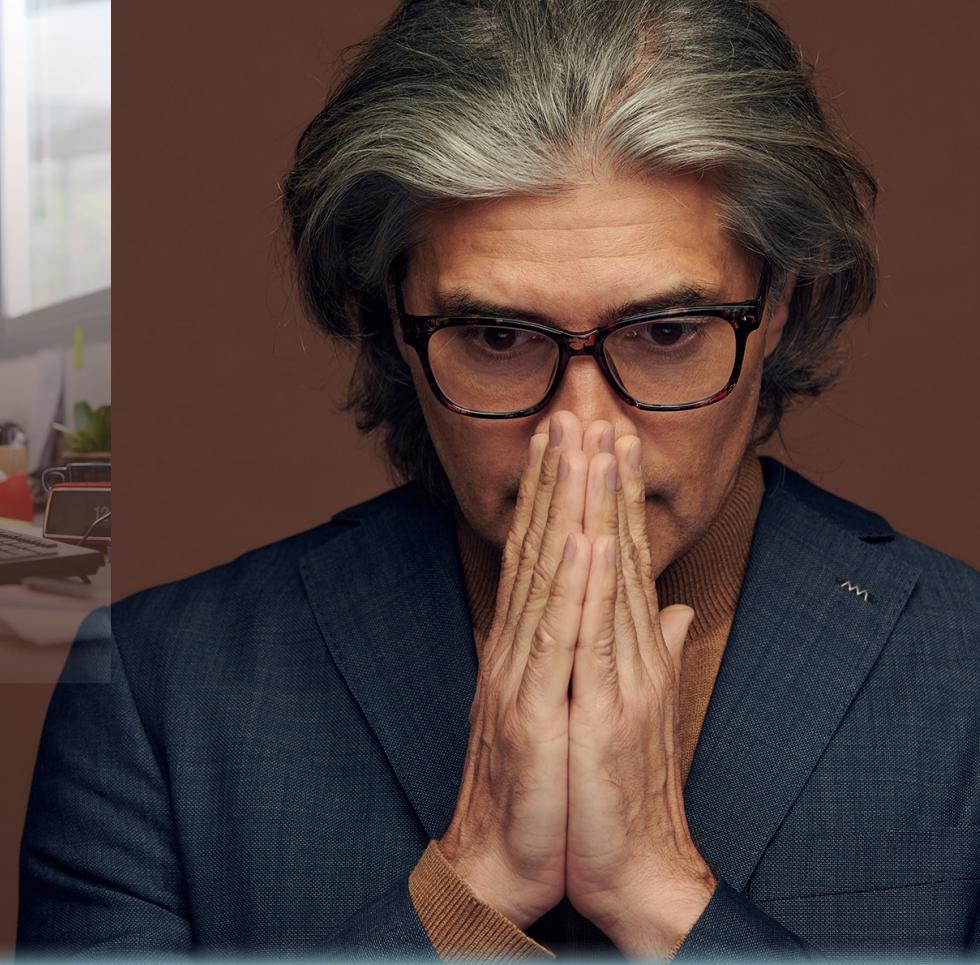
INDIVIDUELE VRIJHEID BESTAAT NIET
ZONDER ECONOMISCHE ZEKERHEID EN
ONAFHANKELIJKHEID

EEN SOCIAAL LAND

ZEKERHEID VOOR MKB EN WERKNEMER

3 Een sociaal land

ZEKERHEID VOOR ONDERNEMER EN WERKNEMER

Zekerheid voor iedereen

De arbeidsmarkt is uit balans. Werknemers wordt te weinig zekerheid geboden, ondernemers is het moeilijk gemaakt om flexibel te zijn. Het gevolg is dat mensen vaak van baan naar baan moeten hoppen en soms met de zorg leven of ze volgende maand nog wel de rekeningen kunnen betalen. Om de balans te herstellen, is een herbezinning van het arbeidsstelsel nodig. DENK wil dat een vast contract de norm wordt. Tegelijkertijd moeten we mensen die bewust kiezen voor een carrière als ZZP'er collectieve zekerheden bieden om dat goed te kunnen doen.

Het MKB als motor

Het midden- en kleinbedrijf zorgt voor de banen in ons land. Deze ondernemers verdienen dan ook onze steun. MKB'ers verdienen ook meer zekerheid. De coronacrisis heeft voor grote schulden gezorgd bij ondernemers, die zij nog steeds aan het afbetalen zijn. Wet- en regelgeving speelt daarbij ook nog eens een drukkende rol. DENK erkent en waardeert de essentiële rol die het MKB speelt voor onze economie en samenleving. Daarom komen er wat ons betreft meer belastingvoordelen voor het MKB en gaan we fors snijden in belemmerende regelgeving. Ook de kredietverlening voor kleine ondernemers wordt gegarandeerd door de overheid.

Sociaal minimum

Het is een schande dat in een rijk land als Nederland één miljoen Nederlanders in armoede leven. Met name de bestrijding van kinderarmoede heeft voor DENK topprioriteit. Het waarborgen van een menswaardig sociaal minimum is een cruciaal onderdeel van een rechtvaardige samenleving. DENK wil daarom fors investeren om het sociaal minimum in Nederland te verhogen.

Eerlijk delen van de welvaart

Een kleine top in Nederland heeft veel vermogen, terwijl een groot deel van Nederland te weinig heeft om van rond te komen. Dat is scheef. DENK staat voor het eerlijker verdelen

van de welvaart in ons land. Dat betekent dat we van zeer hoge inkomens meer vragen, zodat we met dat geld de noodzakelijke voorzieningen van onze verzorgingsstaat weer op peil kunnen brengen. Wat DENK betreft nemen wij meer maatregelen om belastingontwijking aan te pakken en vragen een grotere bijdrage van bedrijven met zeer grote winsten. Zo maken we Nederland eerlijker.

Een menswaardige overheid

Een sociaal land is ook een land waarin de overheid zich menswaardig opstelt. Het wantrouwen waarmee de overheid mensen heeft bejegend bannen we daarom

uit. Keiharde regels die mensen in het nauw brengen moeten afgeschaft worden. We slopen daarom de hardheid uit de Participatiewet en andere wetten.

Armoede en koopkracht

Wij staan voor het uitbannen van armoede in ons land. Om dat te realiseren doet DENK onderstaande voorstellen:

- **De Minister van Armoedebestrijding** blijft en er wordt meer geld vrijgemaakt om armoede te bestrijden.
- **Het sociaal minimum wordt verhoogd.**
Dit dient te worden berekend op basis van noodzakelijke uitgaven en een buffer voor onverwachte kosten.
- Het wordt een wettelijke taak om **het aantal mensen onder het sociaal minimum jaarlijks te doen afnemen**.
- **Niemand lijdt honger in Nederland.**
We subsidiëren voedselbanken aanvullend om dit doel te realiseren.
- **Verhoging van het wettelijke minimumloon** is noodzakelijk om een goede levensstandaard voor mensen te waarborgen. Wij verhogen het wettelijk **minimumloon naar 16 euro per uur**.

- Uiteraard **stijgen alle uitkeringen** (bijvoorbeeld de bijstand en AOW) mee met de stijging van het minimumloon.
- De **kinderbijslag gaat omhoog en van een uitbetaling per drie maanden naar een maandelijkse uitbetaling naar Duits en Belgisch voorbeeld**.
- **Het kindgebonden budget wordt verhoogd** om armoede bij kinderen tegen te gaan.
- We zetten meer in op **vroegsignalering van armoede**. Bijvoorbeeld door het versterken van de samenwerking met banken, nutsbedrijven, verhuurders en andere instellingen.
- Zo lang de huidige hoge energieprijzen in stand blijven, **blijft ook het energieplafond en blijven de energietoeslagen van kracht**. DENK pleit daarbij ook voor inkomensondersteuning voor middeninkomens die financieel in de knel komen.
- Wij willen de koopkracht verbeteren door het **verlagen van de btw op boodschappen, groente en fruit**.
- Wij stellen een **prijsmaximum in voor essentiële levensmiddelen**, afgedwongen met financiële sancties voor fabrikanten, leveranciers en supermarkten.

- **Schulden mogen niet als een langjarige straf ervaren worden**. We nemen bewezen maatregelen uit het land over. Dat houdt in dat de overheid meer schulden gaat kwitschelden en bedrijven dienen menswaardig om te gaan met mensen als zij schulden incasseren.

Arbeidsmarkt

Bij DENK zijn we van mening dat iedereen die werkt recht heeft op zekerheid, ongeacht de werksituatie. DENK heeft daarover de volgende voorstellen:

- **Vast contract blijft een vast contract.**
Flexibilisering willen we tegengaan. Werkgevers ontlasten wij door de loonbetaling bij ziekte in het tweede jaar te collectiviseren.
- We willen meer zekerheid voor ZZP'ers door **een betaalbare en collectieve verzekering voor arbeidsongeschiktheid en ziekte** in te voeren. Deze wordt verplicht en slechts onder strenge omstandigheden is er een opt-out mogelijk.
- Er komt een **om- en/of bijscholingsbudget** als vervanging van het STAP-budget, specifiek voor praktisch opgeleiden of lage en middeninkomens.

De AIO-regeling

De Aanvullende Inkomensvoorziening Ouderen (AIO) is een essentiële financiële regeling om te zorgen voor ouderen die tijdens hun werkzame leven niet genoeg AOW-pensioen hebben opgebouwd. Daarover hebben wij de volgende voorstellen:

- Ouderen die recht hebben op de AIO **worden automatisch bereikt** door verantwoorde gegevensuitwisseling. We dringen niet-gebruik hiermee terug.
- DENK wil de **bewustwording rondom de AIO verhogen**. Veel ouderen zijn niet op de hoogte van deze regeling.
- We **schaffen de pesteisen in de AIO af**. Mensen met AIO mogen langer dan 12 weken naar het buitenland en de vermogensgrens wordt substantieel verhoogd. Dit voeren we ook door bij andere uitkeringen.

Eerlijk delen van de welvaart

In Nederland is de rijkdom niet eerlijk verdeeld. Dat leidt tot kansenongelijkheid. Om dat tegen te gaan, doet DENK de volgende voorstellen:

- Wij verhogen de inkomstenbelasting voor zeer hoge inkomens en **verlagen de inkomstenbelasting voor lage en middeninkomens**. Er komen hiervoor nieuwe belastingschijven.
- Grote bedrijven met **hoge winsten gaan meer winstbelasting betalen**.
- Wij **verhogen de bankenbelasting en schaffen belastingvoordelen voor rijken af**, zoals de expatregeling.
- Er komt een **hardere aanpak van belastingontwijking**.

Gratis kinderopvang

Kinderopvang speelt een cruciale rol in de ontwikkeling van kinderen en de balans tussen werk en privé voor ouders. Om die balans te verbeteren, komt DENK tot onderstaande maatregelen:

- DENK wil gratis **kinderopvang voor gezinnen met lage- en middeninkomens**. We geloven dat elk kind recht heeft op kwalitatieve kinderopvang, ongeacht de financiële situatie van hun ouders.

- Wij willen extra inzet op **het handhaven en verbeteren van de kwaliteit van kinderopvang**. Alle kinderen hebben recht op een zorgzame, educatieve en stimulerende omgeving.

Bijstandswetgeving

DENK gelooft in een samenleving waarin iedereen gelijke kansen en ondersteuning krijgt om volwaardig te kunnen deelnemen. Daarover hebben wij de volgende voorstellen:

- Wij willen ruimere mogelijkheden voor mensen om te kunnen **bijverdienen in de bijstand**.
- Wij **schaffen de kostendelersnorm volledig af**.
- Wij **willen af van de verplichte zoekperiode** voor jongeren.
- Er komt meer ruimte om **mensen in de bijstand te helpen met giften**.
- De bijstandsuitkering voor dak- en thuislozen wordt verhoogd.

Remigratielawet blijft van kracht

De Remigratielawet verzekert een inkomen voor mensen die teruggaan naar het land van herkomst. DENK ziet het belang in van deze wet en komt met de volgende voorstellen:

- We behouden deze wet ook na 2025.
- De minimale leeftijd om in aanmerking te komen voor remigratie brengen wij terug tot 45 jaar.
- Ook bieden wij deze mogelijkheid voor mensen die zich na 1 juli 2014 in Nederland gevestigd hebben.

Arbeidsmarktdiscriminatie

Bij DENK tolereren we geen arbeidsmarktdiscriminatie. Daarom doen wij de volgende voorstellen:

- We voeren een **vergunningsplicht in voor uitzendbureaus**. Discriminatie leidt tot verlies van de vergunning.
- Iedere werkgever moet kunnen aantonen **beleid te hebben te tegen discriminatie**.

Het MKB helpen

DENK ziet het MKB als de aanjager van onze economie. Om onze MKB te helpen, komen wij tot onderstaande maatregelen:

- Wij voeren een **kredietbank in voor kleine ondernemers**.
- Er komt **één overheidsbank** om het MKB te financieren. Alle bestaande overheidsregelingen worden hieronder gebracht.
- Wij willen een **collectief vangnet om de loondoorbetaling bij ziekte te betalen** voor MKB'ers.
- We verlichten de regeldruk voor kleinere ondernemers door het invoeren van een **MKB-regeldrukcheck** bij elke regel en wetgeving. Voor elke nieuwe regel, moet er gestreefd worden om er tegelijkertijd een te schrappen.
- Veel MKB'ers kampen nog met het afbetalen van de coronaschulden. DENK vindt dat de Belastingdienst ruimhartig moet blijven omgaan met de terugbetalingen.

KREDIETBANK VOOR KLEINE ONDERNEMERS

VOOROORDELEN =

Kabinet moet stoppen met
het toestaan van
discriminerende
risicoprofielen

VEROORDELEN

Agent die is veroordeeld voor racisme wordt leidinggevende bij vreemdelingenpolitie

Minister: afdeling die burgerdata verzamelde was illegaal maar project gaat door

Overheid gebruikt op grote schaal voorspellende algoritmes, 'risico op discriminatie'

Rotterdamse jongeren steeds kwetsbaarder voor criminale ronselaars

Moskee in Vlaardingen aangevallen met brandbom

Steeds grotere groep extreem-rechts is bereid tot geweld

Moslima's in Nederland uitgescholden en bedreigd na 'Parijs'

4 In veiligheid leven

ONZE JONGEREN BESCHERMEN TEGEN CRIMINELEN

Veiligheid is mensenwerk

Er is op dit moment een groot tekort aan mensen binnen de politieorganisatie. Dat is een grote bedreiging voor onze veiligheid. Want wij geloven in een zichtbare politieorganisatie in de hoedanigheid van de wijkagent. Een wijkagent die in direct contact staat met de inwoners van de wijk. Wij leggen daar de prioriteit voor investeringen. Daarnaast geloven wij in een goede balans tussen preventie en repressie. Stevig straffen is goed, met name bij ernstige delicten zoals kindermisbruik en drugscriminaliteit. Maar minstens zo belangrijk is het wegnemen van de oorzaken van criminaliteit. We zien dat criminelen steeds vaker gebruik maken van kwetsbare jongeren door ze in te zetten voor criminale klussen. We moeten deze criminelen de wind uit de zeilen nemen door jongeren meer perspectief te bieden op een betere toekomst.

Stop racisme bij de politie

DENK waardeert de inzet van onze politieagenten. Zij staan dag en nacht klaar om onze veiligheid te waarborgen. Aan de andere kant moeten wij etnisch profileren keihard bestrijden en discriminerende agenten uit de organisatie knikkeren.

Het is ook in het belang van de politieagenten om te zorgen voor een veilige omgeving op het politiebureau zonder racisme. Daarom pleit DENK voor diversiteitsquota bij de politie. Iedereen moet welkom zijn bij de politie. Ook als je een hoofddoek of een andere zichtbare

geloofsuiting draagt. Niet alleen bij de politie, maar ook in andere overheidsfuncties moet dit mogelijk zijn. Er moet een cultuuromslag plaatsvinden bij de politie om de giftige cultuur van uitsluiting en discriminatie bij de politie te herstellen.

Verder wil DENK alle medewerkers bij de politie verplichten om trainingen te volgen om een groter bewustzijn te creëren over diversiteit. Maakt een agent zich schuldig aan discriminatie, dan moet hier standaard ontslag op volgen.

Dreiging rechtsextremisme

Het is een ernstige ontwikkeling dat een steeds grotere groep sympathiseert met rechtsextremistisch gedachtengoed. DENK wil dat er programma's komen om deze groep te deradicaliseren. DENK wil dat er extra screenings komen bij de beroepen waarbij men een wapen kan dragen, bij politie en defensie, om rechtsextremistisch of ander extremistisch gedachtengoed dat geweld verheerlijkt op te sporen.

Stop etnisch profileren

De politie moet iedereen gelijk behandelen. Racisme is uit den boze. Wij willen daarom:

- **De MEOS-app invoeren.** Data uit de MEOS wordt gebruikt om etnisch profileren te voorkomen. Daarmee zorgen we ervoor dat discriminatie bij staandehoudingen wordt voorkomen.
- We schalen de diversiteitstrainingen op. Agenten volgen vaker **verplichte cursussen over objectief politiewerk.**
- Racistische politieagenten vliegen de politieorganisatie uit. **Ontslag wordt een standaardmaatregel** bij racisme.

Politieorganisatie voor iedereen

De politie zou bij uitstek de organisatie moeten zijn waar alle werknemers zich veilig voelen om te zorgen voor een veilig Nederland. Helaas is dit verre van het geval. DENK doet daarom de volgende voorstellen om te komen tot een politieorganisatie voor iedereen:

- De **zorgwekkende uitstroom van mensen met een migratieachtergrond** moet serieus onderzocht worden.
- De politieorganisatie moet een afspiegeling zijn van de samenleving. Daarom wil DENK dat de **politie gaat werken met diversiteitsquota.**

- De ‘lifestyle-neutraliteit’ kledingcode moet worden aangepast. Het **moet voor agenten en ba's mogelijk zijn om een hoofddoek**, een keppeltje of andere zichtbare geloofsuiting te dragen.
- Bij de werving van nieuwe werknemers moet er een **screening plaatsvinden om te kijken of die persoon ooit veroordeeld is voor discriminatie.** Als dit het geval is, dan is er voor deze persoon geen plek binnen de politie.
- De agenten die door hun werk PTSS hebben opgelopen moeten **meer erkenning** krijgen en een ruime zorgkostenvergoeding krijgen voor hun leed.
- Er is al jaren een groot capaciteitsprobleem bij de politie. **DENK wil geld vrijmaken om de capaciteit bij de politie uit te breiden** en het **werken bij de politie aantrekkelijker te maken** door de waardering voor het werk te verhogen.

Aanpak criminaliteit

Het is voor DENK een prioriteit dat we in een veilig land leven waarin criminaliteit wordt bestraft. Daarom komen wij tot de volgende maatregelen:

- **De straffen voor ronselaars** die kwetsbare jongeren inzetten voor criminale klussen moeten verwaard worden.
- Er moet meer ingezet worden op preventie **door méér wijkagenten** in de wijken, zodat elke Nederlander toegang heeft tot de lokale agent.
- DENK wil jongeren die nog niet goed de gevolgen van hun daden kunnen overzien, helpen en voorkomen dat ze de criminaliteit in getrokken worden. Dit willen we doen door **vooral in te zetten op preventie.** Daar komt meer budget voor.
- **Boetes mogen niet verhoogd** worden om gaten in het overheidsbudget te dichten.
- Het geweldsmonopolie ligt bij de politie en dit is een grote verantwoordelijkheid. Om hier toezicht op te houden wil DENK het **dragen van bodycams verplichten.**

- Het gebruik van stroomstootwapens brengt veel risico's met zich mee. Daarom is DENK **tegen het gebruik van stroomstootwapens** door de politie.
- **Messenbezit en –verkoop pakken we aan.**
Grote keukenmessen zijn nog niet verboden, maar die voegen we wel toe aan de lijst met verboden steekwapens. Ook leggen we een identificatieplicht op aan online bedrijven bij het verkopen van messen zodat minderjarigen die niet kunnen bestellen.
- DENK wil dat **discriminatie een wettelijke strafverzwarende omstandigheid** wordt.
- De **straf voor ernstig seksueel kindermisbruik** moet verhoogd worden naar levenslang.
- We voeren **verplichte chemische castratie** in voor pedoseksuelen.

Dreiging rechtsextremisme en terreur

Wij zien het opkomend rechtsextremisme als enorme dreiging voor onze veiligheid. De veiligheid van Nederland moet worden gewaarborgd met de volgende voorstellen:

- Er komt een **Nationaal Programma Aanpak Rechtsextremisme**, waarin van preventie tot repressie maatregelen zijn opgenomen om rechtsextremisme terug te dringen.
- Er komt een **pakket aan maatregelen om rechtsextremistische aanjagers te weren**. De diensten gaan meer toezien om op online fora radicalisering tegen te gaan.
- Elke Nederlander heeft het recht om zijn godsdienst vrij en veilig uit te kunnen oefenen. Wij willen **betere beveiliging van gebedshuizen** en andere religieuze instellingen in Nederland.
- Wij willen een **hardere aanpak van de internationaal erkende terreurbeweging PKK en de aan hen gelieerde organisaties, zoals de YPG en PYD**. Hun symbolen worden verboden. Ook willen wij dat de Nederlandse overheid op geen enkele manier steun verleent aan de organisatie die omschreven wordt als FETÖ.

Digitale Veiligheid

Er is een steeds grotere bedreiging voor onze veiligheid vanuit het digitale domein. Om onze rechten te beschermen, komt DENK tot onderstaande plannen:

- Het moet verboden worden dat een website die je bezoekt jouw internetgedrag kan volgen, deze informatie kan opslaan en zomaar kan verkopen aan wie dat maar wil. DENK pleit daarom voor **een verbod op Real Time Bidding**.
- We investeren meer in een **veilige digitale infrastructuur**. Met name kleinere organisaties moeten meer hulp krijgen van de overheid om hun digitale veiligheid op orde te krijgen.

A photograph showing a person sitting on a large pile of trash, possibly a dumpsite. The person is wearing a gas mask and has their head in their hands, appearing distressed. In the foreground, there is a dead fish and some plastic debris. The background shows more trash and debris under a hazy sky.

**DE GROOTSTE VERVUILERS
EISEN HET ZUIVERSTE WATER
OM HUN HANDEN TE WASSEN**

INZETTEN OP DUURZAME ENERGIE

5 Klimaat, duurzaamheid en de energietransitie

SAMEN WERKEN AAN EEN LAGE ENERGIEREKENING

De opwarming van de Aarde kan niet langer genegeerd worden

Het klimaat verandert door de uitstoot van broeikasgassen, zoals CO₂ en methaan. De gevolgen zijn overal te zien. De zomers worden steeds warmer. We zien hittegolven, extreme regenbuien, overstromingen, bosbranden, smeltende ijskappen en een stijgende waterspiegel. Zelfs binnen de Europese Unie stierven in 2022 61.000 mensen als gevolg van hoge temperaturen. Laat staan de consequenties voor Afrika en Azië. DENK staat voor het op een goede manier overlaten van onze aarde aan de volgende generatie. Wij onderschrijven daarom de noodzaak om klimaatverandering tegen te gaan en te werken aan verduurzaming.

Er moet een energietransitie komen

Onze energievoorziening zal daarom moeten veranderen. In plaats van fossiele bronnen zoals gas, olie en kolen zullen we over moeten schakelen op duurzame bronnen zoals windenergie, zonne-energie, getijdenenergie en bepaalde soorten duurzame biomassa. Dit zal de klimaatopwarming afremmen, zodat de ergste gevolgen achterwege zullen blijven. Duurzame energie maakt ons ook minder afhankelijk van andere landen. Kernenergie zou kunnen helpen bij deze transitie. DENK staat open voor nader onderzoek hiernaar.

Energie moet betaalbaar blijven

Het klimaat is niet alleen een bedreiging voor de volksgezondheid, maar ook voor de portemonnee. De gewone burger wordt geconfronteerd met een steeds hogere energierekening, die bijna niet meer te betalen is. Deze trend moet gekeerd worden. Dit betekent dat ook de kosten van het klimaatbeleid niet bij de gewone burger neergelegd moeten worden. De vervuiler moet deze rekening nadrukkelijker betalen, oftewel het grote bedrijfsleven. De burger moet juist tegemoet gekomen worden door middel van een lagere energiebelasting en als het nodig is

een hogere energietoeslag en de voortzetting van het prijsplafond.

Verduurzamen is niet gelijk aan betuttelen en belasten

Wij geloven in een klimaatbeleid waarin we echte vervuilers belasten en de mensen in het land ondersteunen om te verduurzamen. Wij nemen daarom afstand van betuttelende en belastende klimaatmaatregelen. De mensen in het land moeten niet betutteld worden met bijvoorbeeld een belasting op plastic verpakkingen, een vleestaks, rekeningrijden of een suikertaks. Dat soort paternalistische

maatregelen zijn voor DENK onacceptabel en passen niet in onze visie.

Verduurzaming in alle sectoren

Zowel burgers als bedrijven zullen minder CO2 en andere broeikasgassen moeten gaan uitstoten om de klimaatopwarming te beperken. Niet alleen om onszelf te helpen maar ook uit solidariteit met toekomstige generaties. Daarom komt DENK tot de volgende voorstellen:

- **Grootverbruikers in de commerciële sector** gaan een hogere energiebelasting en opslag duurzame energie betalen, zodat ze een extra prikkel krijgen om minder CO2 uit te stoten.
- **Grote industriële bedrijven zoals Shell en Tata Steel** krijgen een CO2-heffing opgelegd als extra prikkel, omdat zij het grootste aandeel hebben in de uitstoot van CO2.
- **Energiebedrijven krijgen een verplicht aandeel duurzame energie opgelegd.** Dit aandeel gaat ieder jaar omhoog totdat 100% duurzaamheid wordt bereikt.
- Mensen worden geholpen met een **lagere energierekening** door woningen beter te isoleren. De overheid helpt daarbij met meer subsidies voor het isoleren van huurwoningen.

- Het wagenpark wordt verduurzaamd door **subsidiëring van een markt voor tweede-hands elektrische auto's**. Deze subsidie mag niet onevenredig terecht komen bij rijken.

Energietransitie

Onze energievoorziening zal moeten veranderen om klimaatneutraal te worden en ons minder afhankelijk te laten zijn van andere landen. Daarover hebben wij de volgende plannen:

- Het aandeel duurzame energie gaat naar **40% in 2030. In 2050 zijn we klimaatneutraal**.
- We gaan **massaal inzetten op stroom uit windenergie op de Noordzee**. De energie-infrastructuur wordt daarvoor aangepast.
- Windenergie op land realiseren we **alleen als er lokaal draagvlak voor is**. Dit bereiken we onder andere door de lokale bewoners mee te laten delen in de opbrengst hiervan.
- Warmteprojecten om van het gas af te gaan wordt **niet met een verplichting afgedwongen** en de rekening komt niet bij de huurders terecht.
- **Biomassa kan nog steeds een bijdrage leveren**, maar alleen als het reststromen betreft en niet leidt tot extra bomenkap.

- **Kolencentrales sluiten we zo snel mogelijk**, zo pakken we ook de luchtverontreiniging aan.
- **Kernenergie sluiten we niet uit als optie**, want atoomstroom is bijna klimaatneutraal. Maar het radioactieve kernafval moet wel veilig opgeborgen kunnen worden.

Klimaatrealisme

De rekening van de energietransitie mag in geen geval terecht komen bij de gewone burger. Deze betaalt zich nu al blauw aan de energierekeningen en aan de benzinepomp. DENK komt daarom tot de volgende voorstellen:

- Klimaatbeleid moet niet leiden tot onnodige betutteling van de burger: **DENK wil geen vleestaks, geen suikertaks en geen plastic verpakkingenbelasting**.
- De **rekening wordt vooral neergelegd bij de grote bedrijven**. Zij stoten immers 80% van de CO2 uit, en gaan dus ook 80% van de energiebelasting betalen.
- De **energiebelasting moet worden verlaagd** door de heffingsvrije voet weer te verhogen. De BTW op energie verlagen wij.

- We moeten realistisch blijven: Nederland stoot maar 0,4% van de CO2-uitstoot in de wereld uit. Klimaatbeleid levert weinig op als de rest van de wereld niet meedoet.
- Er moet een plan B zijn.** Klimaatadaptatie in de vorm van vergroening van onze steden en aanpassing van onze waterafvoersystemen, dijken en dammen.

Internationaal klimaatbeleid

Klimaatverandering raakt vooral ook de landen in het Mondiale Zuiden. In landen als Pakistan, India en Kenia zien we extreme weersomstandigheden. DENK komt daarom met onderstaande plannen:

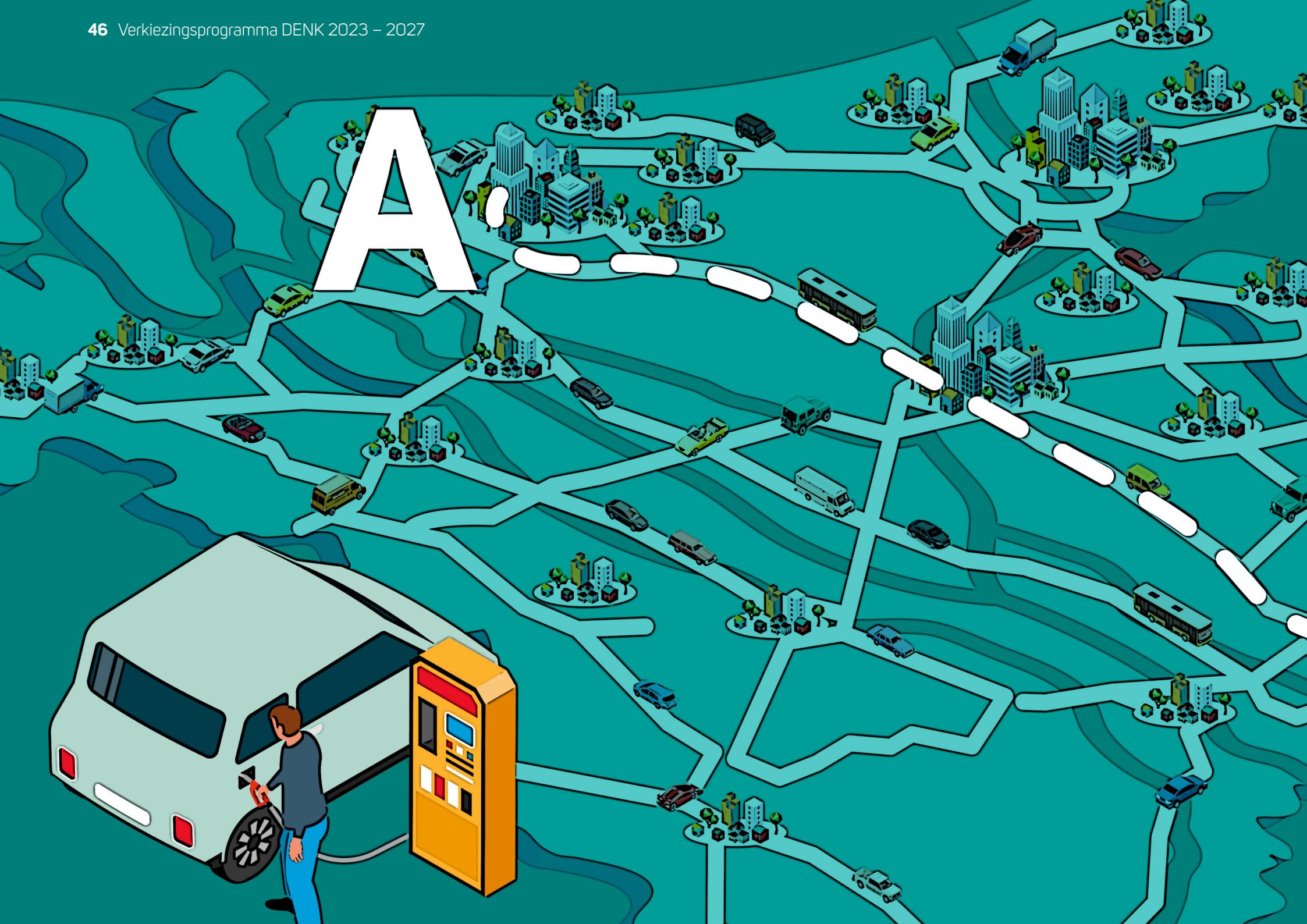
- We erkennen dat het geïndustrialiseerde Westen de meeste CO2-uitstoot in het verleden heeft veroorzaakt, maar dat **de gevonden nu voor een groot deel in het Mondiale Zuiden terecht komen.**
- **Nederland en het Westen moeten het Mondiale Zuiden daarom helpen** om klimaatverandering te beperken conform het Verdrag van Parijs.

Stikstof en landbouw

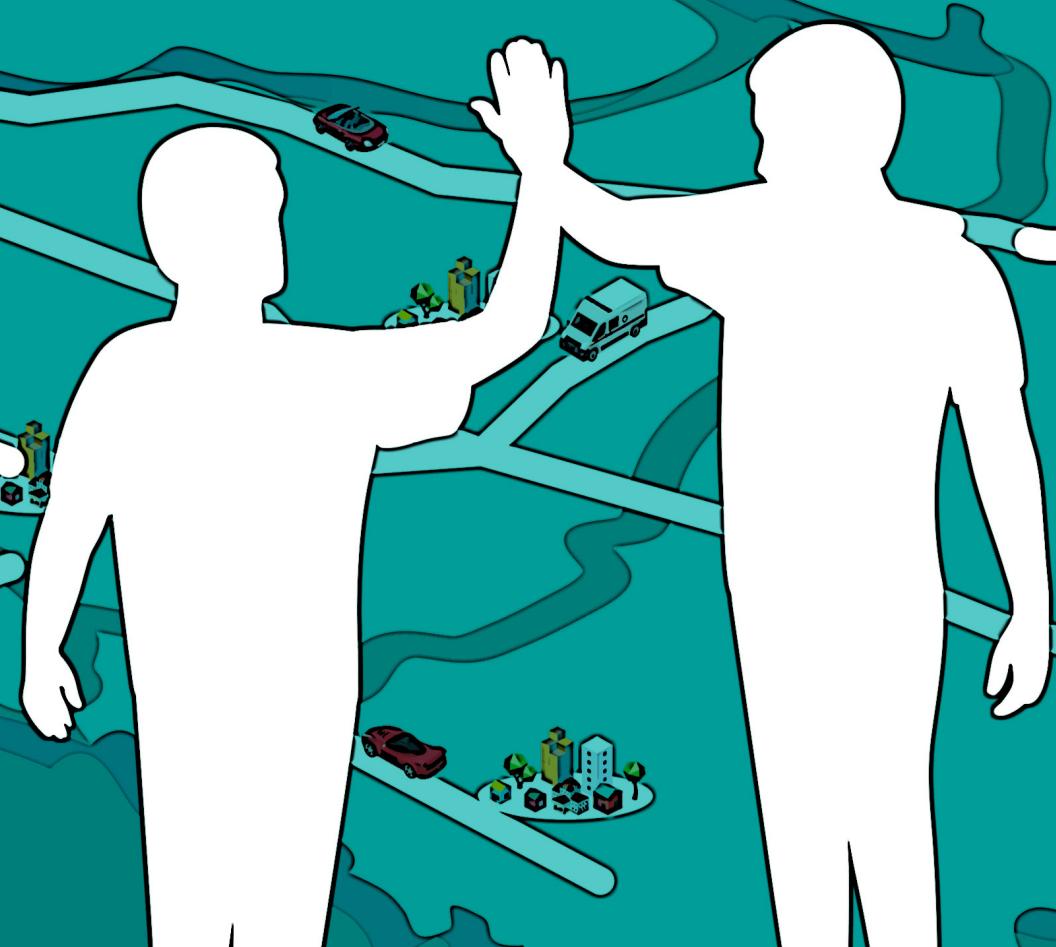
We moeten de stikstofuitstoot terugdringen, want deze is slecht voor onze natuur en zet een rem op de ontwikkeling van ons land. Maar dit moet op een realistische en haalbare manier gebeuren, zodat de gevolgen voor de woningbouw en de mobiliteit beperkt blijven. DENK heeft daarover onderstaande ideeën:

- Er moet een **kritische herbezinning komen op de regels die ons vanuit Europa opgelegd zijn.** De toepassing van deze regels moet meer in lijn komen met andere landen om ons heen.
- **Natuurkwaliteit moet realistisch gemeten worden,** hierdoor is de kritische depositiewaarde als instrument minder geschikt. Er moet niet alleen gekeken worden naar stikstof, maar ook naar andere factoren om de natuur te herstellen.

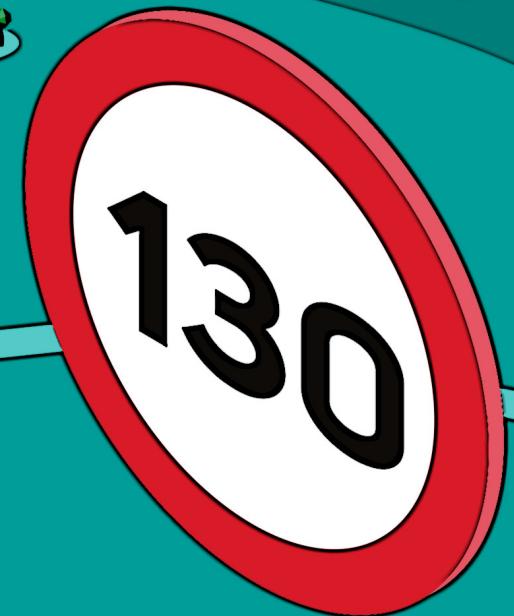
- **Vrijwillige uitkoop van veehouders is het uitgangspunt.** Dit hoeft echter geen 37 miljard euro te kosten, dit geld kunnen wij beter besteden.
- **Alleen bewezen innovaties moeten gestimuleerd worden.** Veel innovaties voldoen hier niet aan en daar moet dan ook niet in worden geïnvesteerd.
- De **bouwvrijstelling moet in ere worden hersteld** om de woningbouw te ondersteunen.
- De toebedeling van de vrijgekomen stikstofruimte wordt lokaal bepaald. Zij weten waar de prioriteit zit, of het nou zit in nieuwe wegen of woningen.

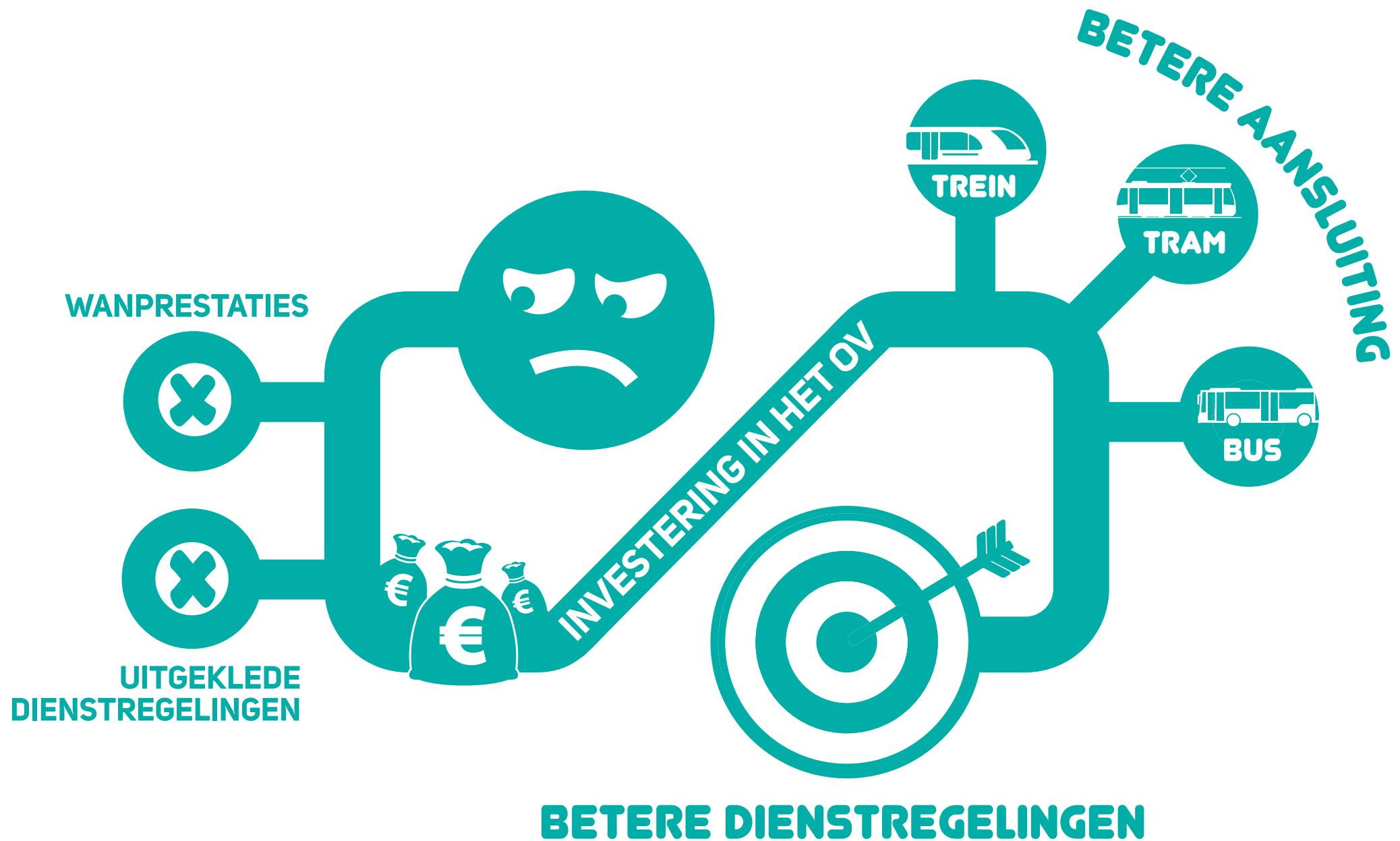

MOBILITEIT IS EEN UNIVERSEEL MENSENRECHT

B

6 Betaalbaar van A naar B

GOEDKOPER OPENBAAR VERVOER EN RUIMTE VOOR DE AUTO

Mobiliteit moet betaalbaar blijven

Mobiliteit is een universeel mensenrecht. Jezelf verplaatsen van A naar B geeft de mogelijkheid om te werken, bekenden op te zoeken of vrije tijd in te vullen. Dit recht komt steeds meer in het geding. Autorijden wordt steeds duurder door de verhogingen van de benzine- en dieselprijzen en autobelastingen. Daartegenover staat een openbaar vervoer dat met het jaar meer wordt afgeschaald én duurder wordt. Mobiliteitsongelijkheid neemt daarmee niet alleen toe, maar in achtergestelde gebieden zonder goede verbindingen ontstaat zelfs mobiliteitsarmoede. DENK staat daarom voor een Nederland in verbinding, ongeacht de dikte van de portemonnee of je woonplaats. Het is hiervoor essentieel dat we meer investeren in het openbaar vervoer en het openbaar vervoer substantieel goedkoper maken.

DENK is de enige echte autopartij van Nederland

DENK blijft dé autopartij. Mensen hebben de auto nodig om te werken en familie op te zoeken. En soms is er gewoonweg geen goede ov-verbinding. Daarom is DENK tegen maatregelen om de auto in te perken.

DENK zal zich inzetten om de accijnsverhoging op benzine en diesel terug te draaien, het wegennetwerk uit te breiden en het mogelijk te maken om de aanschaf van een elektrische auto te subsidiëren voor lagere inkomensgroepen. De maximumsnelheid moet

weer in heel Nederland 130 kilometer per uur worden, ook overdag. Deze maatregel draagt immers maar voor minder dan 0,3% bij aan de stikstofuitstoot, wat bijna verwaarloosbaar is. DENK wil geen rekeningrijden, in welke vorm dan ook.

Maak het alternatieve vormen van vervoer beter mogelijk

Elektrische auto's zijn nog steeds te duur. Om deze auto's betaalbaar te maken zou de overheid met subsidies een 2e handsmarkt hiervoor moeten stimuleren. DENK is voor het

stimuleren van duurzame deelmobiliteit. De overheid moet daarom gedeelde auto's en scooters stimuleren. Dit geldt ook voor e-steps, die in Nederland nog steeds niet volledig toegelaten worden. DENK is ervoor om e-steps in Nederland beter mogelijk te maken, en dan zonder betuttelende helmplicht, verplicht kenteken en verzekering. Ook voor de snorscooter en de fiets zou er geen helmplicht moeten komen. Daarnaast moet de taxibranche meer ruimte krijgen in de vorm van lagere belastingen en goedkopere verzekeringen.

Openbaar vervoer beter, goedkoper en gratis voor bepaalde doelgroepen

Het openbaar vervoer presteert niet naar behoren. Het is te duur en de dienstregelingen zijn de afgelopen jaren te veel uitgekleed. Deze trend moet gekeerd worden en daarom komt DENK met onderstaande voorstellen:

- DENK staat voor een **forse investering in het ov** om het een aantrekkelijk vervoersmiddel te maken.
- Hiermee realiseren we ook **betere dienstregelingen en betere aansluiting** op elkaar van de trein, metro, tram en bus.
- DENK wil laten onderzoeken of het mogelijk is dat reizigers **één keer inchecken en één keer uitchecken**, ongeacht het aantal verbindingen. Zo sturen we aan op meer gemak voor reizigers.
- Het OV zal veel beter benut worden als het voor bepaalde doelgroepen gratis wordt. DENK wil beginnen met **gratis ov voor lage en middeninkomens, ouderen boven de 65 jaar en kinderen onder de 12 jaar**.

Taxibranche steunen

De taxibranche heeft lange tijd onder druk gestaan door de coronacrisis. Daarnaast zijn belastingmaatregelen voor de branche verzuwd en lopen de kosten voor chauffeurs op. In dit kader doet DENK de volgende voorstellen:

- Taxichauffeurs zouden financieel ondersteund moeten worden. De **BPM op taxi's zou weer afgeschaft moeten worden**.
- **De autoverzekering voor taxi's moet veel goedkoper**.
- **Oneerlijke concurrentie door bedrijven als Uber moet voorkomen worden**, o.a. door het stellen van kwaliteitseisen.

Autovignetten gelijktrekken

Sommige landen stellen autovignetten verplicht om over hun snelwegen te rijden. Dit betekent zowel extra kosten als ergernissen voor de automobilist. Daarom komt DENK tot onderstaande plannen:

- In EU-verband wil DENK dat **vignetten overal in de EU worden afgeschaft**.
- Indien dit niet mogelijk blijkt te zijn, moet **Nederland zelf ook vignetten invoeren** voor auto's uit andere landen, die gebruik maken van de Nederlandse snelwegen.

Vliegen moet mogelijk blijven

Een internationaal netwerk van vliegverbindingen is goed voor de handel en de economie. Echter de impact op de leefomgeving en milieu is groot, in de vorm van geluidsoverlast en uitstoot van CO₂, fijnstof en stikstof. Daarom komt DENK met de volgende maatregelen:

- Vliegen geeft mensen vrijheid en de mogelijkheid om andere landen te bezoeken. Dit moet mogelijk blijven. **Schaf daarom de vliegtaks af**.
- **Behoud het intercontinentale lijnennetwerk**. DENK wil vluchten naar landen buiten Europa behouden.
- **Er moet minder nadruk komen op transferpassagiers en meer op bestemmingspassagiers**. De start- en landingsgelden moeten hierop aangepast worden.
- We **investeren in de verduurzaming** van de sector.

DENK dé autopartij

De Nederlandse automobilist wordt aan alle kanten op de kosten gejaagd en beperkt in de mogelijkheden. Dit moet stoppen en daarom komt DENK met de volgende voorstellen:

- We voeren per direct in dat overal weer **130 kilometer per uur** geldt als maximumsnelheid. We onderzoeken de mogelijkheden om op plekken een pilot te doen met **140 kilometer per uur**.
- **De gemeentelijke parkeertarieven mogen alleen nog met de inflatie meestijgen.**
De parkeerbelastingen mogen niet worden ingezet om autogebruikers in te zetten als een melkkoe.
- **De verkeersboetes voor lichte overtredingen moeten omlaag.** De hoogtes van de boetes zijn namelijk niet meer uit te leggen. Verkeersboetes worden nu ook ingezet om de schatkist te spekken, maar deze zijn niet daarvoor bedoeld. De boetes voor lichte verkeersovertredingen gaan daarom omlaag.
- **We verlagen de accijns op benzine en diesel.** De automobilist wordt niet meer ingezet als de melkkoe van het kabinet.
- **Wij investeren in meer asfalt waar dat nodig is.** Wegen aanleggen is bij ons geen vies woord.

De trein toegankelijker, beter en goedkoper

De trein wordt vaak gezien als alternatief op het vliegen. Op dit moment schiet de trein nog tekort om dit waar te maken.

Met die doelstelling voor ogen, doet DENK onderstaande voorstellen:

- Om de trein een realistisch alternatief te maken, is het noodzakelijk om **méér te investeren in sporen en treintoestellen**.
- **De treintarieven moeten omlaag** en de kans op een zitplaats moet groter worden.
- In Europees verband dienen we een stevige lobby neer te zetten om de internationale treinverbindingen beter op elkaar te laten aansluiten.
- Om de wegen te ontlasten en de concurrentiepositie te versterken, dient er blijvend geïnvesteerd te worden in goederenvervoer over het spoor.

Discriminatie op woningmarkt: Rachid komt moeilijker aan huis dan Jaap

Duizenden koopwoningen naar pandjesbazen: starters de dupe

WEG MET HET WONINGTEKORT

**Babyboomers kopen woningen op in
toeristische dorpen: starters de
dupe**

**Jongeren zijn de dupe van huidige
woningmarkt**

WONINGEN VOOR JONGEREN EN STARTERS

EEN WONING VOOR IEDEREEN

WAS HET MAAR WAAR!

7 Weg met het woningtekort

WONINGEN VOOR JONGEREN EN STARTERS

De woningcrisis is één van de grootste maatschappelijke problemen van het moment. Veel mensen kunnen zich geen huis meer veroorloven. Jongeren, starters en jonge gezinnen hebben het extra moeilijk en maken geen kans om een huis te vinden. De wachttijden voor sociale huurwoningen zijn 10 jaar of vaak nog langer. Opeenvolgende kabinetten Rutte hebben de woningmarkt kapot gemaakt.

De woningcrisis mag niet langer de toekomst van onze generaties bepalen. Het is de hoogste tijd om te eisen dat iedereen een eerlijke kans krijgt, een betaalbaar dak boven het hoofd, en een samenleving waarin een thuis geen luxe is, maar een onvervreemdbaar recht.

DENK wil daarom dat de overheid een stevige regierol neemt als het aankomt op woningen. Wonen is namelijk een Grondrecht. Daarom willen wij een Minister van Volkshuisvesting die vanuit een sociaal perspectief stevig volkshuisvestingsbeleid voert. Kernpunten hierin moeten zijn: betaalbaarheid, regulering, slecht verhuurderschap aanpakken, centrale planning en een vitale sociale sector.

Overheid als aanjager van woningbouw

De overheid moet een centrale rol op zich nemen om het enorme woningtekort op te

lossen. Dat kunnen we grootschaliger doen en effectiever doen. Daarom wil DENK dat we hier fiks in gaan investeren met stimuleringsgelden. Alleen op deze manier kunnen we de tendens van lagere woningproductie, door onder andere hoge grondstofprijzen, keren. We moeten regels en vergunningensystemen die in de weg staan van bouw, flexwoningen en het benutten van leegstaande kantoorpanden als woningen afschaffen. Hierbij is sanctionering zeker een optie. Om essentiële bouwprojecten door te laten gaan richten we een Rijksbouwbedrijf op.

Betaalbaarheid en huurderbescherming

Te lang is geaccepteerd dat de huren en koopprijzen de pan uit zijn gerezen. Winst stond voorop en de rechten van bewoners telden onvoldoende mee in het beleid. Dat heeft ook geleid tot te veel slechte

woningen en uitbuiting van huurders. DENK wil dat de huurderbescherming wordt uitgebreid en dat we huurstijgingen maximeren. Voor groepen op de woningmarkt met de grootste moeilijkheden om een woning te vinden komen specifieke regelingen. Speculatie en asociaal winstbejag gaan we tegen.

Wijkenaanpak

Bepaalde wijken in Nederland zijn achtergesteld. We zien dat er in de oude stadswijken in de Randstad, maar ook in wijken in de regio, grote uitdagingen zijn als het gaat om perspectief, bereikbare voorzieningen, goede dienstverlening en goede woningen. DENK wil dat de overheid terugkeert naar die wijken waar de overheid zich heeft teruggetrokken.

Een Minister van Volkshuisvesting

Het is zaak dat de overheid volkshuisvesting als kerntaak neemt. Daarover heeft DENK onderstaande ideeën:

- Er komt daarom een **fulltime Minister van Volkshuisvesting** die centrale regie voert.
- De Minister krijgt **bindende bevoegdheden** om gebieden voor woningbouw aan te wijzen en woonvisies aan te passen als lokale besturen dit nalaten.
- We investeren **meer geld in stimuleringsfondsen** om woningbouw aan te jagen, waarbij er nadrukkelijker eisen gesteld worden aan betaalbaarheid en doelgroepen.
- We leggen wettelijk vast dat **40% van het aantal woningen sociale koop- of huurwoningen** moet zijn, 40% betaalbare middenduur en 20% topsegment.
- **Doorgeslagen gentrificatie bestrijden we.** DENK vindt dat bij gebiedsvernieuwing de oorspronkelijke bewoners niet verdreven moeten worden door hogere huurprijzen. Aan de andere kant willen wij elitewijken, die alleen bestaan uit dure woningen, diverser maken. Ook in die elitewijken dient er betaalbare en sociale huur te komen om gemengd wonen en leven mogelijk te maken.
- **Ouderen die wonen in een groot huis,** en deze willen inruilen voor een kleinere woning, worden daarbij geholpen en ontvangen een

financiële bonus. Zo ontstaat er meer ruimte voor gezinnen.

- **Meer generatiewoningen.** Opeenvolgende generaties moeten kunnen blijven wonen in dezelfde buurt. DENK maakt het mogelijk dat woningen aangepast of gebouwd worden om generatiewoningen mogelijk te maken.
- **Huurverhogingen die de koopkracht onder druk zetten worden zowel in de private als publieke sector aan banden gelegd.**
- De **huurtoeslag gaat omhoog.**
- De huursector wordt gereguleerd zodat huurders een normale prijs gaan betalen voor hun huurwoning.
- Vaste huurcontracten worden en blijven de norm. Tijdelijke huur wordt aan banden gelegd.
- Energiearmoede bestrijden blijft een topprioriteit. Woningen met de meest onzuinige labels krijgen daarbij voorrang. DENK gaat de verduurzaming van particuliere woningen harder aanpakken. Zo wordt enkelglas gekwalificeerd als een 'onderhoudsgebrek', waardoor verhuurders worden gedwongen om deze te vervangen. Ook voeren we een huurbevriezing in voor de meest onzuinige woningen.
- We schaffen de salderingsregeling niet af, maar beperken de salderingsruimte tot 2.500 kWh. Hiermee voorkomen we oversubsidiëring rijke huishoudens, maar

kan men wel blijven profiteren van hun energie-opwekking.

Een vitale sociale sector

De sociale sector is door opeenvolgende regeringen uitgekleed. Dat gaan we terugdraaien met de volgende plannen:

- We **stimuleren de woningcorporaties** door ze financieel ruimte te bieden. Rare belastingen zoals de ATAD schaffen we af en de verhuurderheffing komt nooit meer terug.
- Er komt een strenge landelijke **norm over wat een sociale huurwoning is.**
- In ruil voor de gegeven financiële ademruimte **leggen we huurstijgingen aan banden.**
- Sloop en liberalisatie van sociale huurwoning **mag alleen onder zeer strenge voorwaarden.**

Woningmarktdiscriminatie aanpakken

Discriminatie bij het vinden van een woning is een groot onrecht. Om Nederland eerlijker en rechtvaardiger te maken, doet DENK onderstaande voorstellen:

- Jaarlijks voeren we **mysteryguest onderzoek** uit. Makelaars hebben verplicht anti-discriminatiebeleid.

- Woningmarktdiscriminatie wordt een apart delict in het Wetboek van Strafrecht. Op woningmarktdiscriminatie volgt een permanent **verbod om op de woningmarkt actief te zijn** en een minimale boete van 15.000 euro.

Rentevrije alternatieven: halalhypothek

Veel mensen zijn niet in staat om een woning te kopen, vanwege principiële of religieuze bezwaren tegen rente. Om dit alsnog mogelijk te maken, heeft DENK onderstaande voorstel:

- We voeren een **rentevrije hypothek** in, bijvoorbeeld in een huurkoop constructie. De overheid stelt dit aanbod verplicht of organiseert dit zelf.

Bewonerbescherming

Te lang zijn excessen op de woningmarkt geaccepteerd. Het is tijd om de woningmarkt te reguleren voor de bewoners. Daarover heeft DENK de volgende plannen:

- We voeren daarom een **vergunningplicht in voor makelaars**. Makelaars die zich misdragen of discrimineren, worden uit hun beroep gezet.
- We voeren een **landelijke verhuurervergunning** in. Er worden hierin strenge eisen gesteld aan de kwaliteit van woningen, huurstijgingen en goed verhuurderschap.

- Er komt **extra budget voor de Huurcommissie** en gemeenten krijgen budget voor het opzetten van lokale huurteams.

Betaalbaarheid

Woningen zijn op dit moment onbetaalbaar. Om de woningmarkt toegankelijker te maken, doet DENK de volgende voorstellen:

- We **maximeren daarom alle huurstijgingen**, afhankelijk van het inkomen van de huurder. Voor mensen met een normaal inkomen stijgen de huren in de regel met maximaal 2% per jaar.
- Er komt een **transparant en openbaar biedingssysteem** voor koopwoningen, opgezet door de overheid.
- We **breiden het woningwaarderingsstelsel uit**, zodat ook middenhuur onder de regulering gaat vallen.
- Er komt een **startersregeling** waarmee starters rentevrij geld kunnen lenen om een woning te kopen.
- Er komt een '**Stef Blok-taks**' om woningspeculanten aan te pakken.
- De hypothekrenteafrek wordt afgeschaft voor rijke pandjeseigenaren.
- De **OZB-belasting wordt wettelijk gemaximeerd** en de WOZ-waarde wordt eerlijker vastgesteld. Gemeenten krijgen de mogelijkheid om extra te heffen voor (zeer) rijke pandjesbazen.

- DENK wil **duurzaamheidseisen die nieuwe woningbouw in de weg staan**. Wij gaan regelgeving hierop kritisch bezien.

Leefbare wijken

De overheid moet terugkeren op plekken waar zij zich heeft teruggetrokken. Om deze beweging te doen keren, doen wij onderstaande voorstellen:

- We verhogen de subsidies voor het **Nationaal Fonds Wijkenaanpak** om wijken te verbeteren.
- We voeren de aanbevelingen van de commissie-Roemer uit om **uitbuiting van arbeidsmigranten en overbewoning tegen te gaan**. We kenteren excessieve effecten van arbeidsmigratie op wijken.
- Er komt **extra geld voor gemeenten om te investeren in schone wijken**. We voeren een landelijke schoonnorm in. Gemeenten die de norm niet halen, worden gekort.
- We staan een **voorrangsregeling** toe waarin gemeenten voorrang kunnen geven aan starters uit de eigen gemeente. Voorrang voor statushouders op de woningmarkt wordt verplicht, zodat gemeenten vluchtelingen opvangen in het land.

Toegankelijke zorg

Preventie

Cultuursensitieve zorg

Ouderenzorg

Lessen uit de coronacrisis

Betaalbaarheid

Transgenderisme en zorg

Preventiebeleid

Abortuswet niet verruimen

Jeugdzorg

Zorgverleners zijn helden

Geestelijke gezondheidszorg (ggz),
maatschappelijke opvang
en verslavingszorg

**HOE WIJ OMDAAN
MET ONZE OUDEREN IS
EEN MAATSTAF VOOR
ONZE BESCHAVING**

8 Kwalitatieve zorg voor iedereen

AANDACHT VOOR ONZE OUDEREN

Toegankelijke zorg

Zorg is een basisrecht voor alle mensen in ons land. DENK wil daarom dat de zorg toegankelijk is voor iedereen. Op dit moment staat dit onder druk. Door de fors opgelopen verzekeringspremies, het torenhoge eigen risico, dure geneesmiddelen, dure hulpmiddelen en eigen bijdragen, mijden mensen zorg vanwege de kosten. Het is voor DENK dan ook een doel om de zorg betaalbaar te maken voor iedereen. Wij willen hier geld voor vrijmaken. Daarnaast willen wij daar waar geld op de verkeerde plekken terechtkomt binnen het zorgsysteem, ervoor zorgen dat het geld terechtkomt bij de patiënt.

Toegankelijke zorg betekent voor DENK ook zorg waarin rekening wordt gehouden met de behoeften van de patiënt. Discriminatie in de zorg en een gebrek aan cultuursensitiviteit zorgen ervoor dat Nederlanders met een migratieachtergrond soms niet de behandeling krijgen waar ze recht op hebben. DENK wil deze ontwikkeling tegengaan. Toegankelijke zorg betekent ook zorg in de buurt. Wij verzetten ons daarom tegen het sluiten van zorglocaties uit bezuinigings-overwegingen. Iedereen heeft recht op zorg in de buurt. In een rijk land horen ziekenhuizen niet om te vallen.

Tot slot betekent toegankelijkheid ook gelijkwaardigheid in zorgarrangementen. Door bezuinigingen zijn zorgtaken bij gemeenten neergelegd die zorg verschillend invullen. Wij willen basisnormen invoeren die iedereen een gelijkwaardig recht op zorg bieden en meer geld aan gemeenten geven om dit te realiseren.

Preventie

De beste manier om de druk op het zorgsysteem te verlichten, is door ervoor te zorgen dat mensen geen zorg nodig hebben. DENK wil daarom meer inzetten op preventie. Dat betekent dat we gezonde alternatieven op bijvoorbeeld het gebied van voedsel betaalbaarder moeten maken. Dat doen we door geen btw meer te heffen op groente en fruit. Maar ook door bewustwording te stimuleren en geen reclame toe te staan voor zeer ongezonde producten, zoals alcohol.

Lessen uit de coronacrisis

Tijdens de coronacrisis zijn er maatregelen genomen die indruisen tegen mensenrechten. Wij willen benadrukken dat deze maatregelen voor DENK ook in de toekomst onbespreekbaar zijn. Bij DENK zijn we tegen vaccinatiedwang. Wij geloven dat keuzevrijheid en zelfbeschikking essentiële waarden zijn. De overheid is niet de baas over je lichaam. Dit gaat in tegen de basisprincipes van onze democratie. We erkennen dat er maatregelen nodig kunnen zijn om de verspreiding van een virus te beperken, maar deze moeten proportioneel en respectvol voor individuele rechten zijn. Ook het concept van een 1G, 2G, 3G toegangsbewijs is iets waar wij ons tegen verzetten. Wij zijn van mening dat zo'n systeem

een onnodige scheiding tussen burgers creëert en leidt tot ongelijkheid en discriminatie.

Cultuursensitieve zorg

Cultuursensitieve zorg bevordert betere communicatie en begrip tussen zorgverleners en patiënten. Vanuit deze motivatie doet DENK onderstaande voorstellen:

- DENK pleit voor een **verplichte training in cultuursensitieve zorg** voor alle zorgverleners. Cultuursensitieve zorg moet ook **worden opgenomen in de opleidingen** van alle gezondheidsprofessionals.
- DENK wil **meer investeringen in tolkdiensten in de gezondheidszorg**. Taalbarrières mogen geen belemmering vormen voor het verkrijgen van goede zorg.
- Wij willen **meer onderzoek naar gezondheidsverschillen** tussen verschillende groepen als het gaat om geslacht, leeftijd, opleidingsniveau, afkomst en inkomensklasse. We zorgen hierdoor voor meer kennis over wat de gevolgen zijn van het gebrek aan cultuursensitieve zorg.
- We leggen **cultuursensitiviteit als eis vast in de wet** en maken voor de uitvoering geld vrij. We maken werk van dat cultuursensitiviteit ook beter geborgd wordt bij pleeghuizen en -gezinnen.

Betaalbaarheid

Te veel mensen in ons land mijden op dit moment de zorg vanwege de hoge kosten. Daarom doet DENK onderstaande voorstellen:

- DENK is voor het **volledig afschaffen van het eigen risico**.
- Wij willen dat het geld terecht komt bij de patiënt. Niet in de zakken van de industrie. Door de wet aan te passen zorgen we voor **lagere geneesmiddelenprijzen, lagere hulpmiddelenkosten** en **minder geld aan de strijkstok bij zorgverzekeraars**. Ook door centrale inkoop en prijstransparantie dragen we bij aan lagere prijzen.
- Wij willen een **lagere zorgpremie voor lage en middeninkomens**. Daar passen wij de wet voor aan.
- Wij willen het afschalen van het verzekeringspakket stoppen. **Mondzorg komt in het basispakket**. Dat geldt ook voor **tandheelkundige controles** en **fysiotherapie**.

Ouderenzorg

Hoe we omgaan met onze ouderen is een maatstaf voor onze beschaving. Wij willen hier meer aandacht voor en stellen de volgende maatregelen voor:

- DENK gaat daarom geld investeren in **meer zorgverleners voor ouderen**.
- Het afschalen van de ouderenzorg gaan we tegen. We voeren een **basisnorm** in die iedere oudere van liefdevolle zorg verzekert. Gemeenten krijgen hier extra geld voor.
- Eigen bijdragen zijn voor DENK alleen bespreekbaar als het gaat om mensen die dat makkelijk kunnen betalen. We **schaffen eigen bijdragen voor mensen met een laag en middeninkomen zo veel mogelijk af**.
- We moeten doorpakken met **investeringen in e-health en in domotica**.
- DENK is fel tegen het versoepelen van de Euthanasiewet. In plaats daarvan dienen we de wens van zelfdoding tegen te gaan, door het verhelpen van depressie, eenzaamheid en stress, en door het bieden van zingeving.

Jeugdzorg

Alle kinderen en jongeren hebben het recht om gezond en veilig op te groeien. DENK blijft zich inzetten voor tijdige en passende jeugdhulp. Met die ambitie komt DENK tot onderstaande maatregelen:

- Preventie begint bij het gezin. Te lang moeten ouders wachten op hulp, waardoor gezinnen langdurig kampen met armoede, stress, problemen en soms zelfs huisuitzettingen. DENK is daarom fel tegen bezuinigingen op de jeugdzorg.
- Er kan niet bezuinigd worden zolang er geen concrete verbeteringen te zien zijn. In plaats hiervan dient er gezocht te worden naar geschikte alternatieven. Er is landelijke sturing nodig om ervoor te zorgen dat er altijd hulp kan worden geboden aan zowel minderjarigen als gezinnen.
- DENK is tegen huisuitzettingen van gezinnen.

- **DENK staat voor vermindering**

van de administratieve lasten voor jeugdzorgorganisaties. De overheid dient meer uit te gaan van vertrouwen, zodat jongeren beter geholpen kunnen worden.

- DENK wil de leeftijdsgrens in de Jeugdwet verhogen. Nu belanden jongeren op hun 18e op straat. Dat creëert vaak alleen maar problemen. Wat DENK betreft is niet de leeftijd het criterium om de jeugdzorg te verlaten, maar de mate van zelfstandigheid.
- Gemeenten kampen met enorme tekorten, waardoor de wachtrijen alleen maar langer worden voor onze jongeren. Dit is onacceptabel. **DENK wil daarom de tekorten structureel aanvullen tot het gewenste niveau.**

Transgenderisme en zorg

Iedereen mag zijn eigen leven bepalen, maar bij ingrijpende beslissingen dient de volwassen leeftijd wel zijn bereikt. In dit kader doen wij de volgende voorstellen:

- DENK is tegen de Transgenderwet. De leeftijdsgrens mag niet lager worden dan 16 jaar om een geslachtsregistratie te wijzigen. Sterker nog, DENK is vóór het verhogen van de leeftijdsgrens naar minimaal 18 jaar. Daarnaast blijft een deskundigenverklaring nodig om zo'n ingrijpende beslissing te onderbouwen.
- DENK is tegen puberteitsremmers en tegen hormonale behandelingen bij minderjarigen.
- DENK is ook tegen chirurgische ingrepen bij minderjarigen wanneer zij van gender willen veranderen.

Zorgverleners zijn helden

Het werken in de zorg verdient onze steun en waardering. Niet alleen in woorden, ook in daden. Met die intentie stelt DENK de volgende maatregelen voor:

- Wij willen **fors snijden in de administratiedruk** zodat zorgverleners zich kunnen bezighouden met zorg verlenen.
- De professional en de patiënt moeten meer centraal komen te staan. Dit betekent dat we de **macht van zorgverzekeraars moeten inperken**. Patiënten zijn bij ons vrij om hun eigen zorgverleners te kiezen, onafhankelijk van de contractuele overeenkomsten met zorgverzekeraars.
- We willen meer waardering voor de professional. Daarom moeten **zorgverleners beter beloond worden**.
- We investeren in meer huisartsen in de wijken om de wachtlijsten fors in te korten.

Preventiebeleid

Preventie speelt een cruciale rol bij het beheersen van de zorgkosten. Maar ook in het verminderen van verslavingen. Met die beweegredenen stellen wij de onderstaande maatregelen voor:

- Wij **investeren meer in preventieve zorg**, zoals gezondheidschecks, voedingsadvies en bewegingsprogramma's.
- **Zeer schadelijke producten worden niet gepromoot**. Dat betekent dat alcoholreclame en gokreclame worden verboden.
- We gaan meer toezicht organiseren op (online) gokken. **Gokken wordt minder laagdrempelig**.
- Wij zijn voor een stevig **ontmoedigingsbeleid voor drugs**. Legalisering van drugs is voor ons onbespreekbaar.
- **Wij sluiten alle coffeeshops in de buurt van woonwijken en scholen**.
- **Doorgeslagen betutting gaan we tegen**. Wij zijn tegen een vlees- en suikertaks en willen dat mensen gewoon een waterpijpje kunnen blijven roken.

- **Programma's om te stoppen met roken**
maken we toegankelijker. We treffen maatregelen om het gebruik van snus en vapes door jongeren te ontmoedigen.
- We zorgen voor meer transparantie over wat er in voedsel zit.
- Wij maken ons **zorgen over additieven zoals aspartaan en genetisch gemodificeerd voedsel**. We gaan hier meer onderzoek naar doen en leggen het bij schadelijke effecten aan banden.

Geestelijke gezondheidszorg (ggz), maatschappelijke opvang en verslavingszorg

Bij DENK zetten we ons in om de geestelijke gezondheid en het welzijn van sociaal kwetsbare mensen te verbeteren. Daarom komt DENK tot de volgende voorstellen:

- **Wij verhogen de investeringen in de geestelijke gezondheidszorg (ggz)** en verslavingszorg om de groeiende wachtlijsten te verminderen.

- **Ook voor de preventie van dakloosheid komen meer middelen** met name tijdens economische crises, om te voorkomen dat mensen in extreme situaties belanden.

Abortuswet niet verruimen

DENK strijd voor de rechten van het ongeboren kind. Met de huidige wetten zijn die onvoldoende geborgd. Daarom doen wij de volgende voorstellen:

- Abortus halen wij niet uit het Wetboek van Strafrecht. Illegale abortussen kunnen anders niet meer bestraft worden.
- DENK wil de maximumtermijn voor een abortus halveren naar 12 weken na de bevruchting van de eicel.
- De bedenktermijn van 5 dagen dient ook terug te keren, zodat zwangere vrouwen de tijd krijgen om een weloverwogen beslissing te nemen.

VREDE EN VEILIGHEID VOOR IEDEREEN

EEN NIEUWE ROL VOOR
NEDERLAND IN DE WERELD

REMEMBERING
SREBRENICA

Uyghurs tortured and beaten to death in Xinjiang, former Chinese police officer reveals

Palestinian children have suffered disproportionately as a result of the Israeli Occupation

Uyghurs tell Congress of gang rape, shackles and sterilization

Minderheidsgroepen zoals de Oeigoeren, de Palestijnen, de Rohingya en de Kasjmiri's zijn de blinde vlek van de internationale gemeenschap. DENK zet zich in voor de belangen van deze groeperingen.

INTERNATIONAAL GERECHTHOF

THE INDIAN GOVERNMENT HAS SYSTEMATICALLY USED TORTURE TO CRUSH OPPOSITION IN KASHMIR, NEW REPORT FINDS

New Report Details Firsthand Accounts Of Torture From Uyghur Muslims In China

Israel's detention of Palestinian children amounts to torture, says new report

'Tied to trees and raped': UN report details Rohingya horrors

UN: PALESTINIAN CHILDREN TORTURED, USED AS HUMAN SHIELDS BY ISRAEL

Myanmar authorities tortured Rohingya returnees: Human Rights Watch

Israeli High Court Rules to Allow, Expand Use of Torture

Kashmir lockdown: Stories of torture and arbitrary arrests

Myanmar Rohingya Muslim minority subject to horrific torture

9 Vrede en veiligheid voor iedereen

EEN NIEUWE ROL VOOR NEDERLAND IN DE WERELD

De geopolitieke verhoudingen zijn aan verandering onderhevig. Voor het eerst in decennia woedt er op het Europese continent een oorlog. Naast het imperialisme van de VS, hebben we nu ook te maken met de agressie van Rusland en de assertiviteit van China. Het is daarom van belang dat wij als Nederland ons goed positioneren in deze veranderende verhoudingen, zonder in te boeten op universele rechten. DENK heeft specifiek oog voor een aantal blinde vlekken van de westerse samenleving.

Zo blijkt keer op keer dat handel en politiek eigenbelang belangrijker lijken te zijn dan vrede en veiligheid voor iedereen.

Denk aan de manier waarop China al jaren wegkomt met de genocide op de Oeigoeren. Of aan de manier waarop Nederland keer op keer voor het Amerikaans belang in illegale oorlogen in het Midden-Oosten en Afghanistan in is gesleept. Minderheidsgroepen zoals de Oeigoeren, de Palestijnen, de Rohingya en de Kasjmiri's zijn de blinde vlek van de internationale gemeenschap. DENK zet zich in voor de belangen van deze groeperingen.

De oorlog in Oekraïne

De Russische invasie in Oekraïne heeft gezorgd voor ongelofelijk veel leed. Op grote schaal zijn er in steden zoals Boecha en Izjoem massamoorden gepleegd. Iedereen moet het ontgelden onder de Russische terreur. Verkrachtingen en martelingen zijn schering en inslag. Er zijn inmiddels naar schatting 200.000 dodelijke slachtoffers.

DENK ondersteunt dan ook de komst van een Oekraïne-tribunaal tegen Russische leiders in Den Haag. DENK pleit voor vredesonderhandelingen. Hierbij is het van belang dat er een oplossing komt waarmee Oekraïne kan leven. Dit betekent dat de door Rusland bezette gebieden zo snel mogelijk weer worden overgedragen aan Oekraïne. Nederland kan een faciliterende rol spelen binnen deze vredesonderhandelingen.

Goed werkgeverschap voor onze militairen

Onze veiligheid begint bij goede zorg voor onze militairen. In het licht van de groeiende militaire dreigingen is het van zeer groot belang om onze Defensie op orde te krijgen. Andere partijen focussen zich op het aanschaffen van zoveel mogelijk wapens. Ondertussen is er een enorme leegloop bij Defensie door het gebrek aan een normaal loon of degelijke CAO. DENK wil dan ook eerst werken aan de basis van Defensie. Onze mannen en vrouwen in

uniform verdienen betere arbeidsvooraarden, legeringen die niet uit elkaar vallen en een uitrusting die compleet is. Wat Nederland daarentegen beslist niet nodig heeft, zijn miljarden verslindende wapendeals met de VS en Israël over het inkopen van JSF-gevechtsvliegtuigen of Puls-raketten. DENK staat voor een beter afwegingskader om dergelijk wapentuig te kopen.

Palestina

Israël heeft de tweestatenoplossing onmogelijk gemaakt en vernietigd. Nederland en de EU moeten daarom het enige alternatief bevorderen: één staat met gelijke rechten voor iedereen en die staat heet Palestina. Daarom stelt DENK de volgende maatregelen voor:

- Nederland **erkent de Palestijnse staat** en zet zich binnen de Europese Unie hiervoor in.
- Jeruzalem is de **onverdeelde hoofdstad** van Palestina.
- Nederland spreekt uit dat **de Nederlandse ambassade in Israël nooit naar Jeruzalem zal verhuizen** en wij zullen **Jeruzalem nooit als hoofdstad van Israël erkennen**.
- Nederland **stopt alle vormen van militaire samenwerking met Israël** en draagt zo niet meer bij aan de onderdrukking van de Palestijnen.

- We **schorten het Europese associatieverdrag met Israël op** totdat de rechten van de Palestijnen worden gerespecteerd.
- Nederland erkent de realiteit van **Apartheid** in bezet Palestina en in Israël.
- De Nederlandse regering moet **de misdaden van Israël** tegen de Palestijnen **keihard veroordelen**.
- Er komt een **Israël-tribunaal in Den Haag** om de verantwoordelijken van de misdaden tegen de Palestijnen te kunnen berechten.
- **Oorlogsmisdadigers** zoals Benjamin Netanyahu slepen wij voor het Israël-tribunaal.
- Nederland **stelt boycots in tegen Israël**. Producten uit illegale nederzettingen worden geweerd.
- Er moet een **onafhankelijk onderzoek** komen naar de politieke steun die de Nederlandse regering heeft verleend aan de **misdadige Israëlische vergeldingsacties en de collectieve bestaffingen** van het Palestijnse volk.
- Wij blijven ons onverminderd inzetten voor **het recht op terugkeer** voor de Palestijnse diaspora.
- We geven meer aandacht aan **de Nakba**. We **herdenken** de etnische zuivering van 700.000 Palestijnen op 15 mei 1948.

Bosnië & Herzegovina en Kosovo

De veiligheidssituatie in Bosnië & Herzegovina en Kosovo is instabiel. Om de situatie te verbeteren, komen wij met de volgende maatregelen:

- In Europees verband treffen wij **sancties tegen extremistische politici zoals Dodik** en anderen, waarbij alle geldstromen naar de entiteit Republika Srpska worden stopgezet.
- **Het mandaat van EUFOR ALTHEA moet worden versterkt**.
- Wij zullen de **toetredingsgesprekken van Servië stopzetten** totdat Servië Kosovo heeft erkend als een soevereine staat en Bosnië niet meer destabiliseert.
- Er komt in Nederland zo snel mogelijk **een nationaal monument voor de herdenking van de verschrikkelijke genocide in Srebrenica**.

De Europese Unie

Nederland moet de samenwerking met de EU versterken om gezamenlijk uitdagingen aan te gaan. Met die intentie hebben wij de volgende voorstellen:

- **Wij schaffen het vetorecht af** binnen de Europese Unie zodat enkele lidstaten besluiten niet meer kunnen saboteren.
- De **EU moet democratiseren**. Dat betekent meer inspraak voor Europeanen en minder dictaten uit Brussel.
- Wij zijn **zeer terughoudend met het overdragen van bevoegdheden** aan Brussel.
- Nederland moet zich in Europees verband meer inspannen voor veilige autowegen. Miljoenen Nederlanders (en andere EU-burgers) reizen per auto door heel Europa, maar krijgen met name nabij de buitengrenzen te maken met onveilige situaties. Daarbij gaat het soms om criminale organisaties die loeren op Nederlandse auto's en soms zelfs door de lokale autoriteiten.

Defensie

DENK wil dat de basis op orde komt bij Defensie. Dat is onze prioriteit.

- Dat betekent dat wij **meer geld reserveren voor betere legeringen, een beter cao en goede uitrusting**. Als gevolg daarvan geven wij minder geld uit aan de grootschalige aankoop van wapenuig, zoals de F-35.

Betere relatie met de grote herkomstlanden

Veel Nederlanders hebben hun wortels in een aantal herkomstlanden buiten de Europese grenzen, zoals Turkije, Marokko, Suriname, de Caraïben en Indonesië. DENK staat voor het verbeteren van de relatie met deze landen waarmee wij een speciale band hebben. Daarom komen wij tot de volgende voorstellen:

- Nederland spant zich in om de toetreding tot de EU van Turkije mogelijk te maken.
- Nederland investeert in goede relaties met Marokko, Suriname, Indonesië en de Caraïben.
- Wij versoepelen de visumregels **tussen Nederland en Turkije, Marokko en de voormalige koloniën** om werken en wonen in Nederland te vergemakkelijken.

Internationale solidariteit

DENK zet in voor goede ontwikkelingshulp om de internationale solidariteit te bevorderen. In dit kader doen wij de volgende voorstellen:

- Nederland draagt actief bij aan hulp **voor de wederopbouw van Turkije, Syrië, Libië en Marokko** na de verschrikkelijke aardbevingen.
- Het budget voor ontwikkelingssamenwerking bedraagt **minimaal 0,7% van het BNP**.
- Wij **stoppen met gebruiken van ontwikkelingsgelden voor de opvang van asielzoekers en het beperken van migratie**. Deze doeleinden moeten uit een ander budget worden gefinancierd.

Internationale handel

In een steeds complexer wordende wereld is samenwerking tussen landen en internationale organisaties essentieel om mondiale uitdagingen aan te pakken. Vanuit deze intentie komen wij met de volgende maatregelen:

- We gaan **meer investeren in handelsverdragen** met partners die mensenrechten onderschrijven, omdat maar liefst 83% van het Nederlandse BBP verdient wordt met export.

- Eerlijke handel met het Mondiale Zuiden.**

DENK blijft zich onverminderd inzetten voor gelijkwaardige relaties met landen uit Azië, Afrika en Midden en Zuid-Amerika.

- Wij stappen uit verdragen als MERCOSUR, CETA en FTA** waarmee landbouwproducten uit derde landen oneerlijke concurrentie veroorzaken voor de boeren in Nederland.
- We conditioneren de relatie met China op basis van de behandeling van de Oeigoeren. Er komt een boycot van alle producten waar Oeigoerse bloed aan zit. **Zolang de genocide op de Oeigoeren plaatsvindt, pleiten wij voor meer sancties.** Ook hebben we intensieve aandacht voor Chinese spionagesoftware in alle Chinese apparatuur.
- Myanmar wordt gesanctioneerd** zolang de Rohingya worden uitgeroeid.

Migratie, asiel en inburgering

Er is geen asielcrisis, maar een opvangcrisis ontstaan door falend politiek beleid.

Opeenvolgende kabinetten hebben bezuinigd op de opvangplaatsen, waardoor oorlogsvluchtelingen noodgedwongen op straat moeten slapen. Om te komen tot een eerlijk migratie- en asielbeleid én een ondersteunende inburgering, doen wij de volgende voorstellen:

- De grondoorzaken van migratie bestrijden.**

Er zullen altijd vluchtelingen blijven komen. Zij zullen zich hiertoe genoodzaakt voelen, zolang Nederland en andere westerse landen Afrika blijven leegplukken. Het is niet meer dan logisch dat zij een beter leven zoeken in Europa. In de Arabische en islamitische wereld zien we een soortgelijke dynamiek. Wij houden dictators de hand boven het hoofd, zodat wij goedkope gas en olie kunnen blijven importeren. En als zij weigeren mee te werken, dan bombarderen wij hen naar de democratie. Zie bijvoorbeeld Libië, Irak of Afghanistan. DENK vindt daarom dat Nederland zich op het wereldtoneel meer moet gaan inzetten voor een eerlijke verdeling van de welvaart én moet stoppen met imperialistische oorlogvoeringen.

- Een sterke EU-gereguleerde asielprocedure,**

waarbij er sprake is van een eerlijke verdeling van de opvang door Europa. We ontlasten Nederland, door van andere Europese landen gesanctioneerd te eisen dat zij hun verantwoordelijkheid nemen door een bijdrage te leveren.

- Eerlijke verdeling van de opvang van asielzoekers in Nederland.** DENK wil investeren in langdurige, kleinschalige opvangvoorzieningen door heel het land met een spreidingswet. We hebben ook oog voor de incidentele problemen bij opvang.

- De groep overlastgevers** verdienen straf en bij ernstige vergrijpen verliezen zij het recht op verblijf. Daarnaast verzetten wij ons tegen het projecteren van het gedrag van deze raddraaiers op alle asielzoekers en statushouders.

- We investeren meer geld in opvang.**

Geen inhumane situaties meer zoals in Ter Apel waar mensen nachtenlang op grasvelden hebben geslapen.

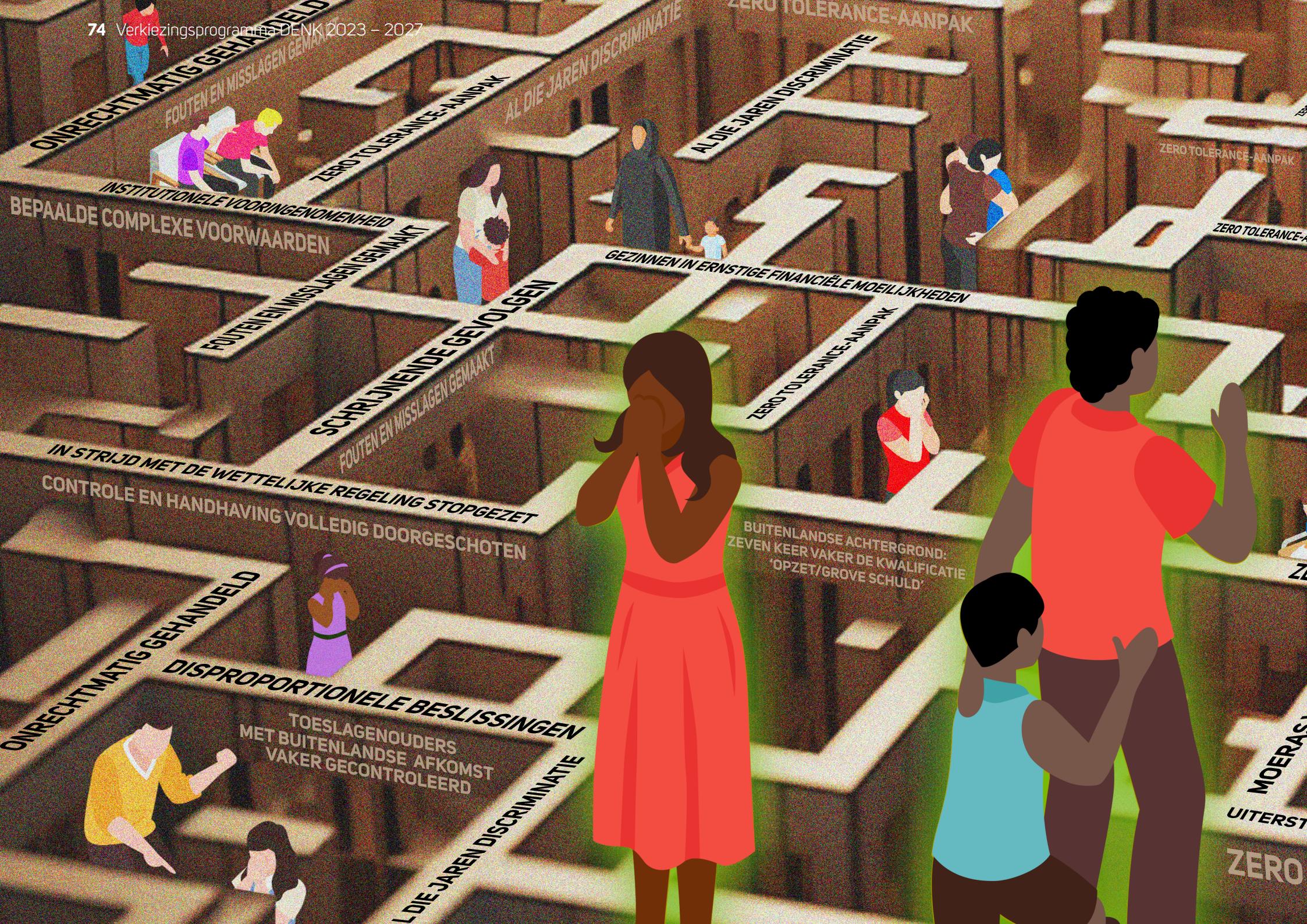
- Gezinsherening blijft altijd mogelijk:** Nareizende kinderen mogen niet gescheiden worden van hun ouders en dienen direct een veilig ontvangst te krijgen.

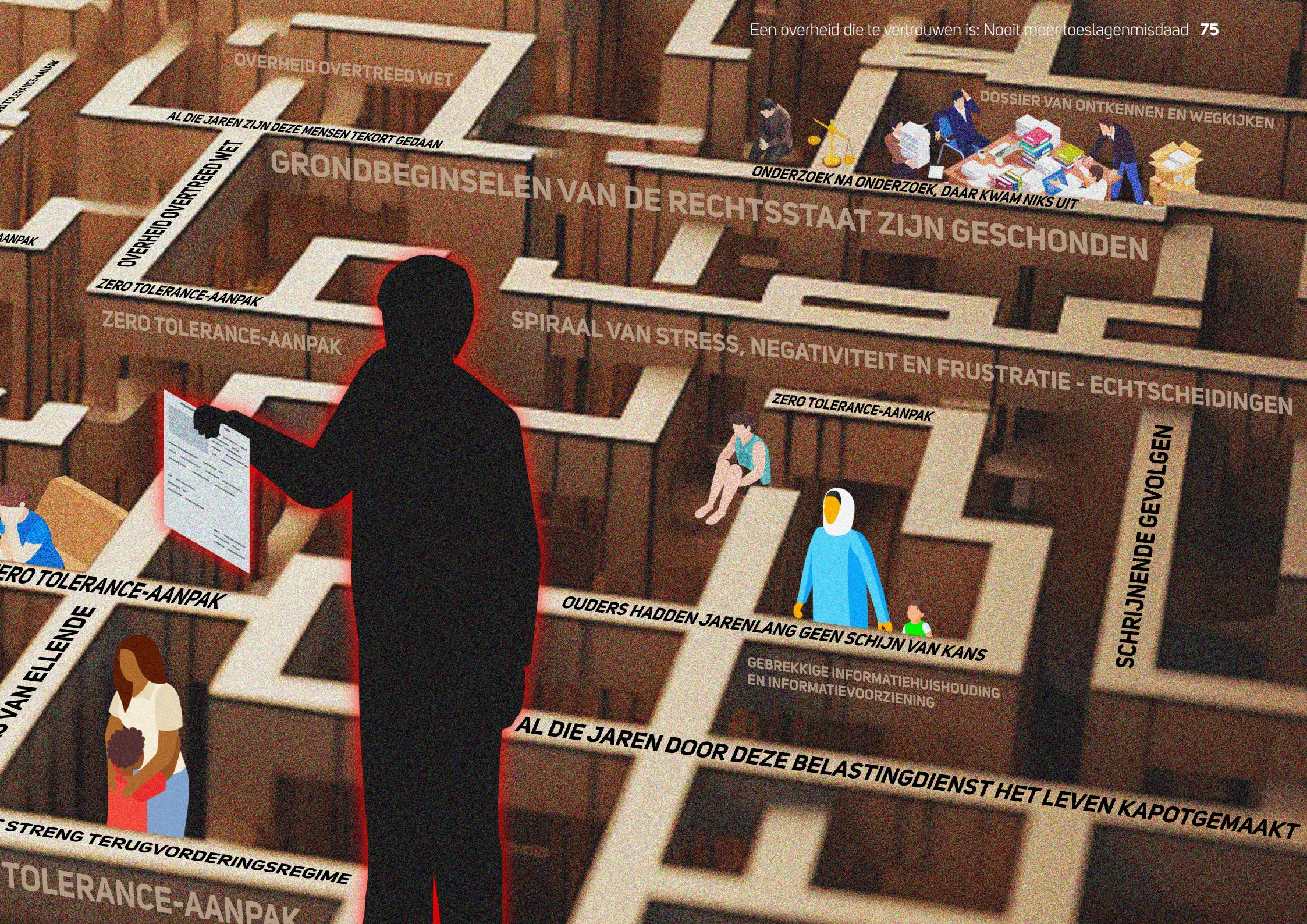
- **Asielzoekers en statushouders horen het recht te krijgen om te werken** zodat ze hun eigen inkomen kunnen verdienen.
Wij schaffen de 24-weken eis af.
- **Gelijke rechten voor asielzoekers zoals voor Oekraïense ontheemden:** De manier waarop Oekraïense vluchtelingen zijn verwelkomd hier zou de norm moeten zijn.
- **We sluiten menswaardige migratiedeals.** Internationaal deals sluiten om migratie te reguleren streven we na. Hierbij moet financieel fors geïnvesteerd worden in perspectief voor de regio's aan de randen van Europa en moeten mensenrechten altijd geborgd worden.
- Voor **schrijnende gevallen** verruimen we de mogelijkheden voor de IND-hoofddirecteur om een verblijfsstatus toe te kennen.
- **Kinderen van ongedocumenteerden** die hier geboren en getogen zijn, moeten makkelijker de Nederlandse nationaliteit krijgen.
- **Er komt een generaal kinderpardon en voor volwassen ongedocumenteerden komt er een naturalisatieregeling bij schrijnende gevallen.** De Koppelingswet versoepelen we, waardoor ongedocumenteerden makkelijker aanspraak kunnen maken op basisvoorzieningen.

Inburgering

Inburgering is nodig om een goede start te maken in Nederland. Daarom komen wij tot de volgende voorstellen:

- Wij zijn voor **meer budget voor inburgering**. De marktwerking wordt uit de inburgeringspraktijk gesloopt. Ook komt er meer budget zodat kwaliteit leidend is en niet de marktprijs. Hiermee verlagen we ook de caseload.
- Direct **beginnen met een combinatie van werk en leren** wordt de norm.
- De **inburgeraar wordt meer ontzorgd** om de inburgering te vergemakkelijken.
- **De procedure wordt versneld.** Door te investeren in de keten versnellen we de procedures. Mensen die geen vluchtelingen zijn, moeten ook op een menswaardige manier opgevangen worden. We zoeken naar een oplossing om deze mensen sneller op een menswaardige manier te laten terugkeren.

**NOOIT MEER
TOESLAGENMISDAAD**

10 Een overheid die te vertrouwen is

NOOIT MEER DE TOESLAGENMISDAAD

Naar een andere overheid

De afgelopen decennia is de overheid veranderd. Van een overheid die uitging van maakbaarheid naar een neoliberale overheid. De overheid is de burger gaan beschouwen als klant, die vanuit wantrouwen wordt bejegend. Door keiharde wet- en regelgeving is de menselijke maat en de gemeenschapszin uit de overheid gesloopt, waardoor wij momenteel in een vertrouwenscrisis zitten. Zo heeft de toeslagenwetgeving ervoor gezorgd dat bij een kleine administratieve fout enorme bedragen bij ouders teruggevorderd werden. De Toeslagenmisdaad staat symbool voor een keiharde overheid die tegenover de burger is komen te staan. 13 jaar opeenvolgende kabinetten-Rutte hebben de onderlinge solidariteit verder uitgehouden.

De menselijke maat moet daarom weer terug. DENK wil het vertrouwen van de burger terugwinnen. Nederland moet terug naar een betrouwbare overheid in den brede: niet alleen overheden, maar ook de uitvoeringsorganisaties zoals UWV, DUO, SVB enzovoorts. Dit willen we doen door ongerechtvaardigde hardheden uit de wet te halen en institutioneel racisme harder te bestrijden. Maar ook door de uitgeholde rechtsbescherming van de burger weer te herstellen, zodat de burger niet meer alleen staat tegenover een almachtige overheid.

Naar een vernieuwde democratie

De democratie is aan vernieuwing toe. Enerzijds schreeuwen burgers om meer inspraak. De overheid haalt vaak informatie op, maar doet er verder niets mee. Dit resulteert in teleurstelling en minder vertrouwen in de overheid. Doordat de overheid zich zo hard

heeft opgesteld is niet alleen een bestuurscrisis ontstaan, maar ook een vertrouwenscrisis, die heeft geleid tot historisch lage vertrouwencijfers. Het feit dat er in sommige buurten opkomscijfers van nauwelijks boven de 10% worden geconstateerd, is een existentieel probleem voor de democratie.

DENK wil dat er meer wordt geïnvesteerd om het vertrouwen in de overheid terug te krijgen. Het bevorderen van de politieke participatie moet tot topprioriteit worden gemaakt. Dat betekent meer inspraak en meer democratisering.

Naar een voorbeeldige overheid

De overheid moet zich voorbeeldig gedragen. De Ruttedoctrine heeft een overheid gecreëerd die integriteitsregels aan de laars lapt en onvoldoende informatie deelt. Het niet nakomen van afspraken over de openbaarheid van stukken is eerder regel dan uitzondering. Integriteitsregels worden straffeloos geschonden. DENK wil weer een overheid die zich voorbeeldig gedraagt.

Een menswaardige overheid

De toeslagenmisdaad mag nooit meer worden herhaald. Om dat te garanderen, doen wij de volgende voorstellen:

- De overheid gaat weer uit van **vertrouwen in de burger in plaats van wantrouwen**. Dit doen we door bij elk wetsvoorstel een menselijke maatoots te doen, door hardheden uit de wetgeving te halen en persoonlijk contact van de beslissende ambtenaren in te voeren.
- Er komen **zwaardere straffen op beroepsmatige discriminatie** binnen de overheid. De straf hiervoor wordt verdubbeld naar 4 maanden gevangenisstraf of een geldboete van 17.400 euro.
- DENK wil dat er ruimte is om een kleine fout te maken. Burgers moeten niet gelijk keihard afgestraft worden wanneer ze niet op de

hoogte zijn van alle kleine letters, maar een kans worden geboden om hun kleine fout te herstellen. Naar Frans voorbeeld wil DENK dit nader uitrollen door heel Nederland.

- De **kinderopvangtoeslag wordt vervangen door gratis kinderopvang**.
- De **afwikkeling van de Toeslagenmisdaad moet veel sneller** door een eenvoudigere procedure en meer personeelscapaciteit.
- Er dient een rechtvaardige afhandeling te komen voor de gedupeerden van Groningen-affaire.

Democratisering van Nederland

De Nederlandse democratie dient vernieuwd te worden. Vanuit die intentie stellen wij de volgende maatregelen voor:

- Het **actief en passief kiesrecht gaat naar 16 jaar**, om jongeren meer zeggenschap te geven over hun toekomst.
- Er komt een **gekozen burgemeester**.
- Het **raadgevend referendum** wordt opnieuw geïntroduceerd.
- Er dient een **Constitutioneel Hof** te komen.
- De **Eerste Kamer schaffen we af**, want het is niet meer van deze tijd dat een niet democratisch gekozen orgaan zoveel macht heeft.

- Tweede Kamer breiden we uit naar 250 zetels.
- De Jetten-gelden zetten we voort en verhogen we. Er komt meer financiële ondersteuning voor de lokale, regionale en landelijke volksvertegenwoordiging. Het raadslidmaatschap in de vier grote steden wordt financieel gewaardeerd op een voltijdsfunctie.
- DENK maakt structureel geld vrij om de lage opkomst te verhogen met hulp van bewezen interventies.

Monarchie versus republiek?

Nederland is een constitutionele monarchie, maar de mensen hebben zich nooit kunnen uitspreken over de wenselijkheid hiervan. Daarover heeft DENK de volgende plannen:

- De **Koninklijke familie gaat belasting betalen** net zoals alle andere Nederlanders.
- De **Koninklijke paleizen en landgoederen worden publiek bezit**.
- Er dient **een raadgevend referendum te komen over de wenselijkheid en rol van het Koninklijk Huis**.

Bestuurlijke integriteit

De politiek en de overheid hebben een voorbeeldfunctie. In dit kader doen wij de volgende voorstellen:

- Wij willen een **lobbyregister**, waarin staat wie welke bewindspersonen waarover gesproken hebben.
- Een **afkoelingsperiode van 2 jaar** voor bewindspersonen na uitoefening van hun functie. Gedurende die twee jaar mogen zij niet in de sector werken waar zij als minister over gingen.
- Er moet een **bindende integriteitscode komen voor bewindspersonen** waarin staat wat ze wél en niet mogen.

Een gelijkwaardig Koninkrijk

DENK staat voor solidariteit binnen het Koninkrijk. Vanuit deze overtuiging hebben wij de volgende maatregelen:

- Op de BES-eilanden moet er een **acceptabel sociaal minimum** komen en betere voorzieningen.
- Maak het **makkelijker voor Caribische studenten** om een BSN aan te vragen zodat zij van tevoren al praktische zaken kunnen regelen.

- Lokale studieschulden van oud-studenten van de BES-eilanden moeten worden betrokken bij de aflossing van de studieschuld bij DUO.
- Nederland heeft de plicht om de BES-eilanden fors te steunen om klimaatverandering tegen te gaan. Er dient niet alleen meer aandacht hiervoor te zijn, maar ook voldoende financiële middelen.

Herstel van de rechtsbescherming

Onder de kabinetten Rutte is de rechtsbescherming uitgehouden. Dit willen wij herstellen met de volgende ideeën:

- Wij **investeren fors in de sociale advocatuur**, zodat mensen toegankelijk hun recht kunnen halen.
- Wij **versterken instituten die toezicht houden**, zoals de Rekenkamer, de Nationale Ombudsman en de Autoriteit Persoonsgegevens.
- We leggen wettelijk vast dat **de overheid besluiten over burgers beter moet uitleggen**.

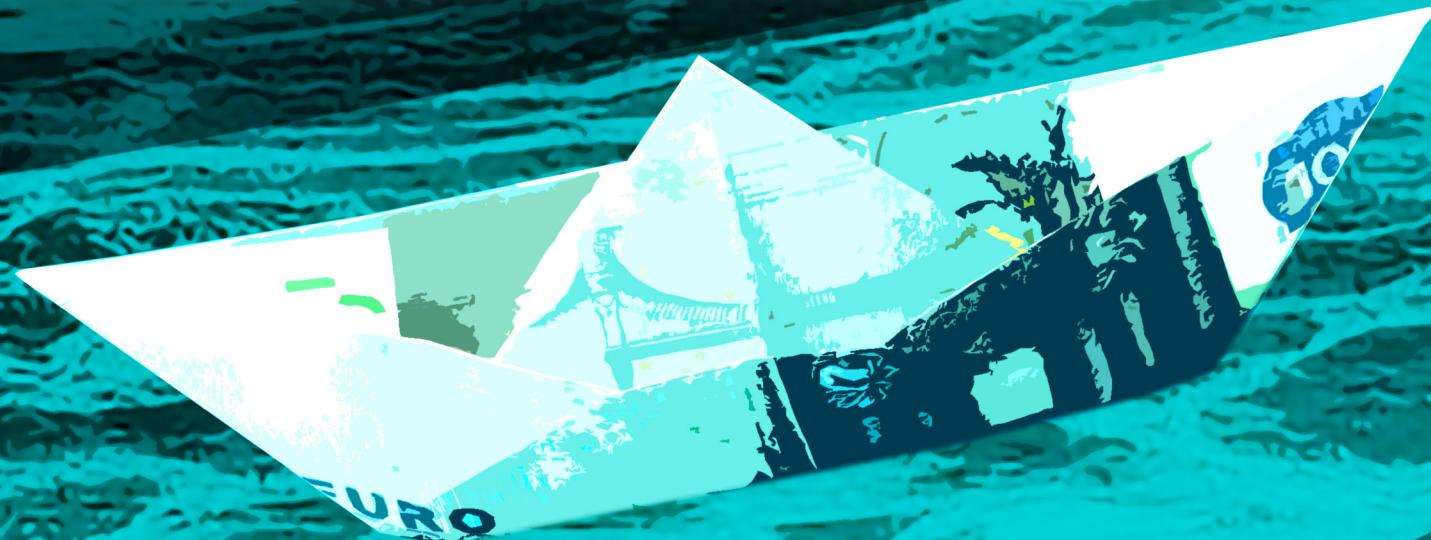
Sociale advocatuur

DENK wil continue inzet op behoud van kwaliteit en voldoende laagdrempelig aanbod van sociaal advocaten. Het is een onmisbare schakel in de democratische rechtsstaat. Vanuit deze gedachtegang komen wij tot de volgende plannen:

- Het beroep moet aantrekkelijk blijven. Dit moet gebeuren door periodieke herijking van de vergoeding in het stelsel van gefinancierde rechtsbijstand. En dient zowel het aantal uren als het tarief te omvatten. De herijking moet in overeenstemming zijn met ontwikkelingen op de arbeidsmarkt en in pas lopen met andere togadragers.
- Het systeem van voorschotregelingen moet terugkeren. Sociaal advocaten zijn geen voorfinanciers van het stelsel.

Rullen

FINANCIËLE PARAGRAAF

**MAATSCHAPPELIJKE ORDE KAN ALLEEN STANDHOUDEN
DOOR EFFECTIEVE FINANCIËLE STEUN VAN DE OVERHEID**

DENK

FINANCIËLE PARAGRAAF

Net als in de verkiezingsprogramma's van 2017 en 2021, beide doorgerekend door het CPB, gaat DENK uit van een robuust begrotingsbeleid. Dit betekent dat de begroting sluitend is en er geen begrotingstekort is. Een begrotingstekort leidt namelijk tot een hogere staatsschuld, die bij een oplopende rente leidt tot een financiële last voor toekomstige generaties. DENK wijst potverteren dan ook af: de overheid moet zich niet zwaar in de schulden steken. Wij zijn immers indirect allemaal deze overheid.

Het kabinet-Rutte IV heeft weinig bereikt en is al na 1,5 jaar gevallen. Op veel punten staat Nederland er nog hetzelfde voor als bij de vorige verkiezingen, met dezelfde problemen en uitdagingen. De financiële uitgangspunten en ambities van DENK zijn dan ook in grote lijnen hetzelfde als in 2021.

Investeringen

Wij stellen onszelf als doel om voelbare investeringen te doen die de verzorgingsstaat versterken en de maatschappelijke ongelijkheid verkleinen. Zo verhogen wij het minimumloon en wordt er fors geïnvesteerd in onderwijs en de zorg. Wij stimuleren de koopkracht, onder andere door het eigen risico af te schaffen en de zorgpremie te verlagen. Ook verlagen wij de btw. We willen ook fors investeren in het herijken van het sociale minimum. We verschuiven belastingheffing. Dat doen we van arbeid naar vermogen en uitstoot door bedrijven. En van lagere inkomens naar (zeer) hoge inkomens. De Gini-coëfficiënt moet hierdoor dalen.

Dekking

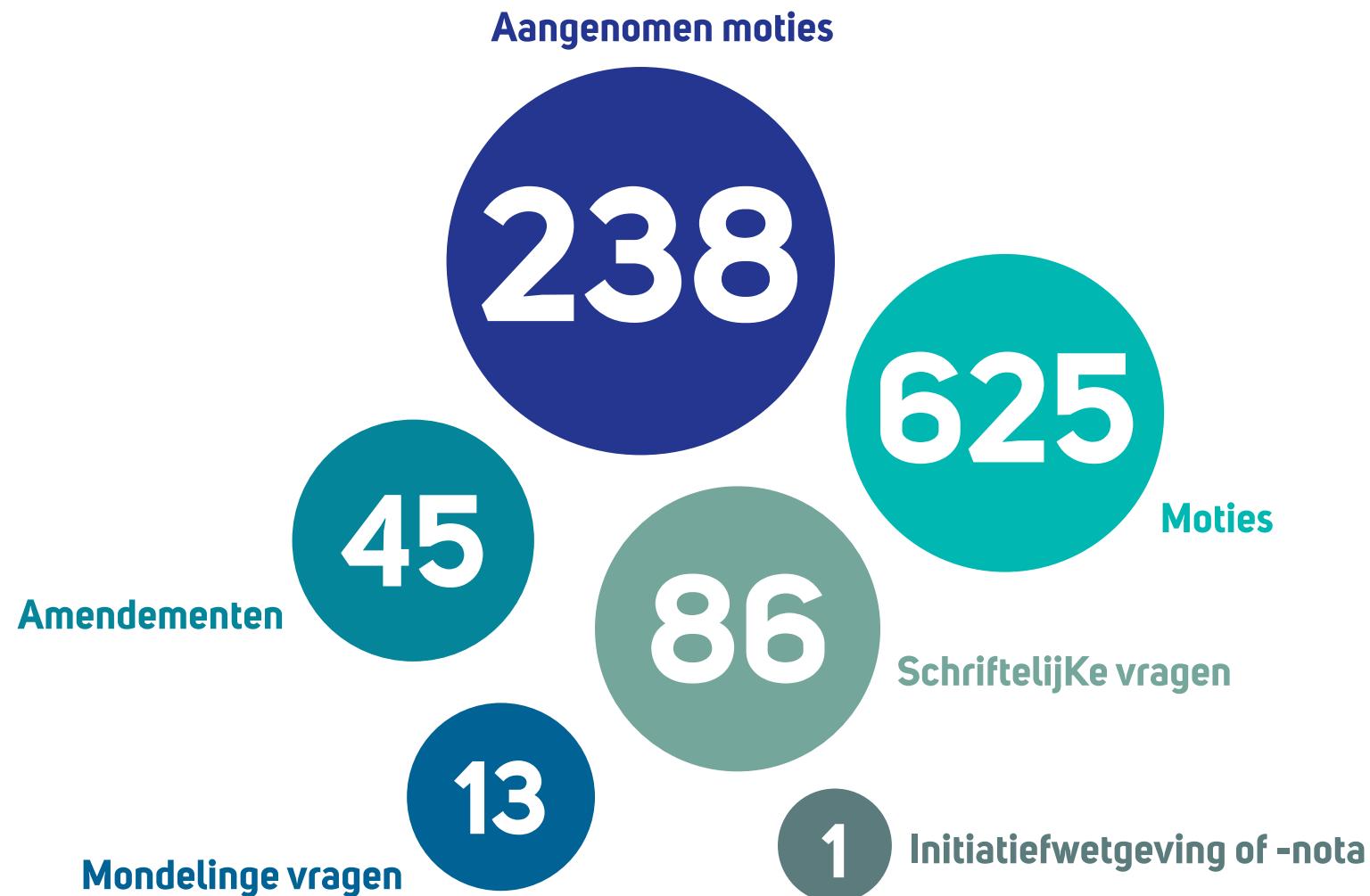
Onze investeringen worden gedekt door onder andere eerder door het CPB in 2021 doorgerekende maatregelen. Dit betreft o.a. de centrale inkoop van genees- en hulpmiddelen, het maken van budgetafspraken met zorgaanbieders, minder externe inhuur bij de overheid en het afbestellen van de dure JSF-straaljagers en PULS-raketten.

Op fiscaal gebied worden onder andere extra overheidsinkomsten gegenereerd door: het verhogen van de milieubelastingen voor grote bedrijven, het verhogen van de vennootschapsbelasting voor grote bedrijven, het aftappen van de hypotheekrenteafrek van huizen boven de 500.000 euro, het afschaffen van de innovatiebox, het afschaffen van de 30% expatregeling en een graaitax van 60% voor salarissen boven de 1 miljoen euro.

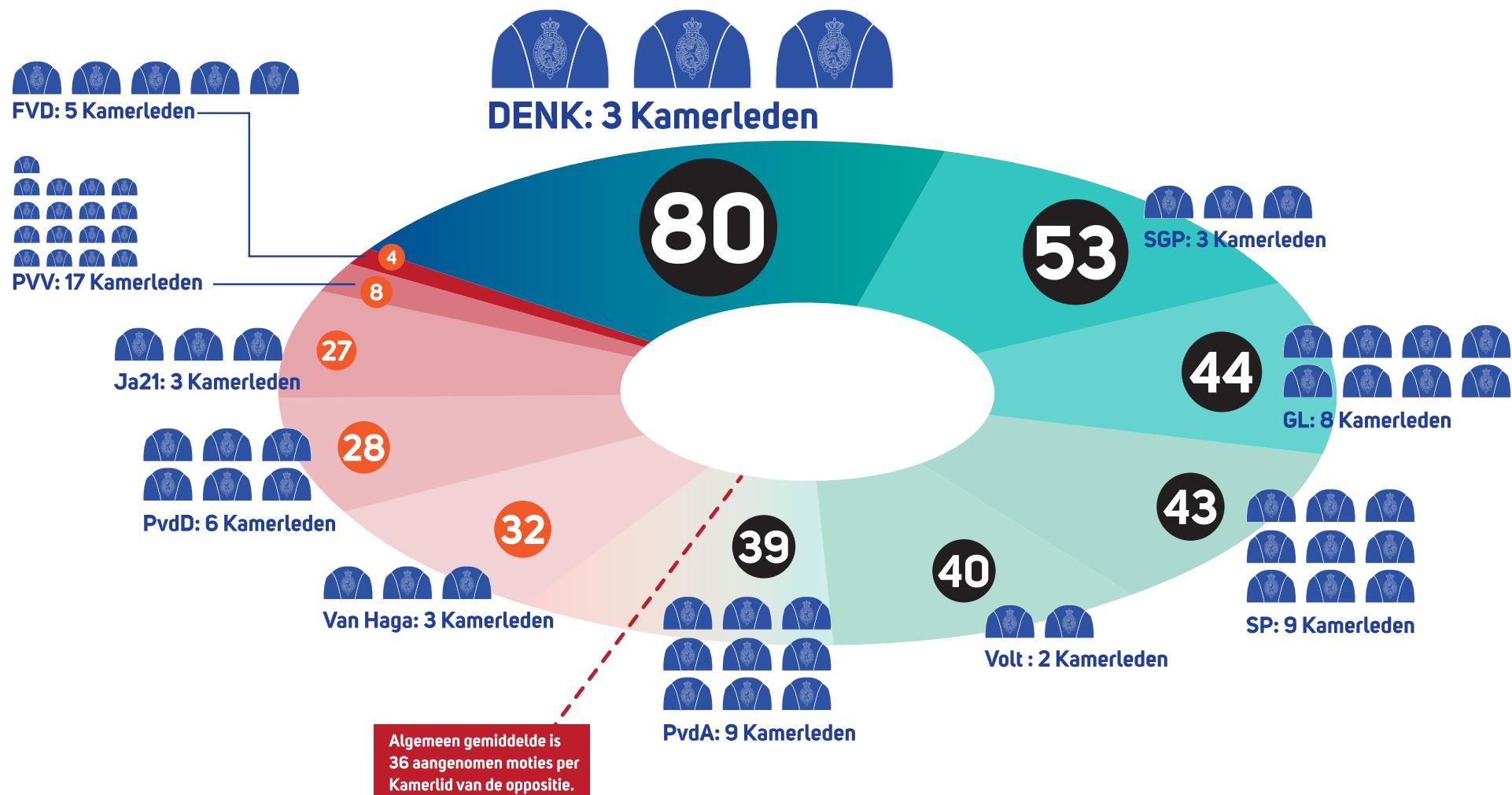
Verdere dekking wordt gevonden in het beperken van het Transitiefonds voor Stikstof van 24,3 miljard euro. De doelen van dit fonds kunnen ook bereikt worden met minder geld. Ook het Nationale Groefonds van 20 miljard euro kan versoberd worden. Het gaat hier om subsidies aan meestal winstgevende bedrijven met een onduidelijk additioneel effect.

BIJLAGEN I

TOTALEN KAMERSTUKKEN TWEEDE KAMERFRACTIE DENK

GEMIDDELDE AANGENOMEN MOTIES PER KAMERLID VAN DE OPPOSITIE

Om statistische vervuiling te voorkomen zijn de fracties met 1 zetel niet meegerekend. Cijfers tot val van kabinet begin juli 2023.

BIJLAGEN II

ERKENNING VAN DIVERSITEIT EN BESTRIJDING VAN RACISME. DIVERSITEIT MAAKT NEDERLAND TOT WAT HET IS EN IS ONZE GROOTSTE RIJKDOM

Koninkrijk der

NEDERLAND IS VAKANTIEPLAATJE

Waar je ook vandaan komt, we zijn hier voor je.

16de eeuw

Portugal, Spanje, Duitsland, Hongarije, Frankrijk, België, Italië, Indonesië, Molukken, Suriname, De Antillen, Turkije, Marokko

Belangrijkste landen van herkomst niet in chronologische volgorde.

r Nederlanden

**AN ONS ALLEMAAL
wie je ook bent, je hoort er bij!**

2023, heden

Indië, Marokko, Voormalig Joegoslavië, Syrië, Afghanistan, Iran, Irak, Eritrea, Nigeria, Somalië, Congo, Ghana, Algerije en Oekraïne

STEMMEN DOE JE ZO!

BEWAAR JE STEMPAS! GOOI JE STEM NIET WEG!

UITLEG STEMPAS

NU IS HET MOMENT

stem ➤ DENK

stem DENK

22 NOV 2023

NU IS HET MOMENT

BEWEGINGDENK.NL/WORD-VRIJWILLIGER

BEWEGINGDENK.NL/WORDLID

NUIS
MON

**HET
MENT**

stem DENK

DENK behoudt zich alle intellectuele eigendomsrechten en andere rechten voor met betrekking tot alle in dit verkiezingsprogramma aangeboden informatie (waaronder alle teksten, grafisch materiaal en logo's). De informatie in dit verkiezingsprogramma is uitsluitend bedoeld als algemene informatie en is richtinggevend voor de politieke activiteiten van DENK in de periode 2023-2027. Er kunnen geen rechten aan de informatie in dit verkiezingsprogramma worden ontleend. DENK heeft grote zorgvuldigheid in acht genomen bij het samenstellen van dit programma en daarbij gebruik gemaakt van bronnen die betrouwbaar geacht worden.